ULTIMA VARĂ A LUI KLINGSOR
(1920)

CUVÂNT ÎNAINTE

Pictorul Klingsor, în vârstă de patruzeci şi doi de ani, şi-a petrecut cea din urmă vară a vieţii sale în acele regiuni sudice de pe lângă Pampambio, Careno şi Laguno, pe care le îndrăgise deja cu ani în urmă şi pe care le vizitase adesea. Acolo s-au zămislit ultimele lui tablouri, acele parafraze libere ale lumii reale, acele tablouri stranii, luminoase şi totuşi liniştite, de o linişte de vis, cu arbori încovoiaţi şi case cu aspect vegetal, pe care cunoscătorii le încadrează în epoca „clasică". Paleta sa mai conţinea în acea perioadă doar puţine culori deschise: galben şi roşu de cadmiu, verde Veronese, smarald, cobalt, violet de cobalt, cinabru franţuzesc şi lac de geraniu.

Vestea morţii lui Klingsor îi surprinse pe prietenii lui în toamnă, târziu. Mai fuseseră şi câteva dintre scrisorile sale, ce conţineau presimţiri sau ultime dorinţe. De aceea se iscă probabil şi zvonul că şi-ar fi pus capăt zilelor. Dar cum se întâmplă de obicei cu persoanele controversate, apărură şi alte zvonuri, nu mai puţin întemeiate decât cel de dinainte. Mulţi pretind că Klingsor ar fi fost de mai multe luni bolnav psihic, şi câte un critic de artă mai puţin priceput a încercat să explice ineditul şi exaltarea din ultimele lui pânze prin această presupusă nebunie! Mai mult temei decât în toate aceste vorbării, se află însă în povestea despre slăbiciunea pentru băutură a lui Klingsor. Această slăbiciune exista, şi nimeni n-o recunoştea mai franc decât el însuşi. Cu anumite prilejuri, dar mai ales în ultimele luni ale vieţii, nu numai că a băut zdravăn, dar chiar a căutat în vin un antidot împotriva

durerilor sale şi împotriva unei tristeţi greu de suportat. Li Tai Pe, poetul celor mai profunde cântece de pahar, era preferatul lui. În timpul beţiilor se autointitula adesea Li Tai Pe, iar unuia dintre prietenii săi îi zicea Thu Fu.

Picturile sale continuă să trăiască, şi în cercul restrâns al apropiaţilor a rămas de asemenea vie legenda vieţii lui şi a acelei ultime veri.

KLINGSOR

Venise o vară pătimaşă şi iute trecătoare. Vipia zilelor, cât erau ele de lungi, se stingea asemenea flamurilor arzânde, nopţilor cu lună, scurte şi înăbuşitoare, le urmau nopţi ploioase, scurte şi înăbuşitoare. Repede precum visurile şi încărcate de imagini se perindară minunatele săptămâni.

Întors acasă după un rond de noapte, Klingsor stătea acum, după miezul nopţii, pe balconul îngust de piatră al atelierului său. Sub el se întindea într-o adâncime ameţitoare grădina în terase, o învălmăşeală umbroasă de vârfuri de copaci, palmieri, cedri, castani, fagi sângerii, eucalipţi, încărcaţi de plante agăţătoare, liane şi glicine. Deasupra coroanelor întunecate ale pomilor licăreau, oglindindu-se slab, frunzele mari ca de tablă ale magnoliilor văratice, printre care se iveau florile pe jumătate deschise, albe ca zăpada, mari cât un cap de om, palide precum luna şi fildeşul, dinspre care venea un miros înaripat şi pătrunzător, un miros profund de lămâi. De undeva din depărtare răzbătea cu bătăi de aripi obosite o muzică, poate o chitară, poate un pian, nu se putea distinge. Dintr-o curte de păsări din vecini ţipă brusc un păun, de două, de trei ori, şi spintecă noaptea împădurită cu sunetul scurt, răutăcios şi răguşit al glasului său chinuit, de parcă întreaga durere a regnului animal ar fi izbucnit brutal şi strident din adâncuri. Lumina stelară se prelingea peste valea împădurită, înaltă şi părăsită, răsări o capelă albă

din ne-sfârşita pădure, magică şi veche. Munți, lac şi cer se contopeau în depărtare.

Klingsor stătea pe balcon, în cămaşă, rezemându-se cu brațele goale de balustrada de fier, şi citea aproape fără chef, cu ochi fierbinți, înscrisul stelelor pe cerul spălăcit şi al luminițelor pe vălmăşagul butucănos al copacilor. Păunul îi aduse aminte de ceva. Da, era din nou noapte, târziu, şi acum ar fi trebuit să doarmă, neapărat, cu orice preț. Probabil că, dacă ar dormi câteva nopți la rând, şase sau chiar opt ore dormite bine, aşa poate s-ar odihni, în acest mod poate că ochii ar redeveni cuminți şi răbdători, inima s-ar linişti, iar tâmplele nu ar mai avea dureri. Atunci însă, vara, acest vis minunat, efemer, de vară, ar trece, şi cu aceasta mii de pahare negolite s-ar duce, mii de priviri tainice, pline de dragoste s-ar frânge, mii de imagini ireversibile s-ar stinge nepercepute!

Îşi lăsă fruntea şi ochii chinuiți de durere pe balustrada rece de fier, răcorindu-se pentru un moment. Probabil că într-un an, sau chiar mai devreme, aceşti ochi vor fi orbi, iar focul din inima lui se va stinge. Nu, nici un om nu putea să îndure această viață chinuitoare, nici chiar el, Klingsor, cel care avea zece vieți. Nimeni nu putea să țină, zi şi noapte, timp îndelungat, toate luminile şi toți vulcanii din el arzând, nimeni nu putea să reziste zi şi noapte, decât foarte puțin în mijlocul flăcărilor, în fiecare zi câteva ore de muncă aprigă, în fiecare noapte câteva ore de gânduri adânci, tot timpul adulmecând, tot timpul creând, tot timpul concentrat şi treaz precum un castel din ale cărui ferestre răzbate zi de zi muzica şi licăresc noapte de noapte o mie de lumânări. Se va sfârşi totul, deja s-a consumat prea multă putere, prea multă lumină a ochilor s-a ars, iar mult din viață s-a scurs precum sângele.

Dintr-o dată, începu să râdă şi se întinse din toate încheieturile, îşi aminti. Deseori avusese această senzație, deseori gândise aşa, trăise această teamă. În vremurile bune, rodnice, incandescente ale vieții sale, chiar şi în tinerețe,

trăise în acest mod, ținuse lumînarea aprinsă la ambele capete, ba cu un sentiment de bucurie, ba cu un sentiment de tristețe, de grabnică risipire, de ardere rapidă, cu nesaț disperat, spre a goli cu totul paharul, precum şi cu frica imensă şi ascunsă de sfârşit. Deseori trăise în acest mod, deseori golise paharul, deseori se consumase arzând. Uneori, sfârşitul era destul de liniştit, ca o hibernare adâncă şi inconştientă. Alteori însă, era înspăimântător, pustiire fără sens, dureri insuportabile, medici, renunțare jalnică, triumf al neputinței. Neândoios că, din când în când, sfârşitul unei perioade de incandescență era mai rău, mai trist, mai nimicitor. Dar de fiecare dată trecuse şi peste asta, iar peste săptămâni sau luni, după chinuri sau amorțire urma învierea, noua ardere, o nouă explozie a focurilor subterane, noi opere incandescente, o nouă şi sclipitoare beție de viață. Aşa se întâmplase, iar acele vremuri de chin şi de neputință, acele perioade nenorocite fuseseră biruite şi date uitării. Era bine aşa. Trebuia să meargă, cum a mers de atâtea ori.

Zâmbind, se gândea la Gina, pe care o văzuse seara, pe care o mângâiase în gând în această noapte, pe drumul spre casă. Cât de frumoasă şi caldă părea această fată, cu inocența şi timiditatea ei dogoritoare! Tandru, ca într-un joc, murmura, de parcă i-ar fi şoptit iarăşi la ureche:

— Gina! Gina! *Cara* Gina! *Carina* Gina! *Bella* Gina!

Se întoarse în cameră şi aprinse iarăşi lumina. Scoase dintr-o mică grămadă de cărți un volum roşu de poezie. Îi veni în minte un vers, o parte dintr-un vers, care i se păru nespus de frumos şi gingaş. Răsfoi mult, până găsi:

Nu mă lăsa pradă nopții, durerii,
Tu, chip al lunii, aleasa mea!
O, tu, fosfor, văpaie a lumânării,
Soarele meu, lumina mea!

Sorbea adânc, adulmecând, vinul întunecat al acestor cuvinte. Cât de frumos, cât de profund şi încântător era

versul: „O, tu, fosfor! Tu, chip al lunii!"

Zâmbind, se plimba de-a lungul ferestrelor înalte, recita versurile, trimițându-le Ginei în depărtare:„Tu, chip al lunii!", iar vocea lui se umplea de tandrețe. Apoi deschise mapa, pe care o cărase după el întreaga seară, după o zi de muncă istovitoare. Deschise caietul de schițe, cel mic, lucrul cel mai drag, căută ultimele foi, cele din ziua aceea şi din ajun. Găsi piscul muntelui cu umbrele întunecoase ale stâncilor; îl desenase ca pe un chip desfigurat, părea că urlă, muntele acesta, că latră de durere. Iar aici se vedea, mică, fântâna de piatră, aproape rotundă, pe versantul muntelui; pe bolta zidită a fântânii vârful creionului insistase mai mult, în contrast cu un pom înflorit, un rodiu sângeriu. Totul putea fi descifrat doar de el, totul era codificat, o încifrare avidă, lacomă, a clipei, momente, amintiri imortalizate rapid, în care sufletul şi natura se contopesc. Şi iată şi schițele mari, în culoare, foi albe acoperite de pete luminoase de acuarelă: vila roşie din crâng, arzând precum rubinul pe o catifea verde, şi podul de fier din Castiglia, profilându-se roşu pe muntele albastru-verzui, digul violet de alături, şoseaua rozalie. Apoi: furnalul fabricii de cărămidă, o rachetă roşie pe un fundal albastru-verzui, indicatorul albastru, cerul de un violet deschis pe care pluteşte un nor gros şi ondulat. Foaia asta era bună, putea să rămână. Cât despre schița cu intrarea în grajd, îi părea rău, acel maroniu-roşiatic dinaintea cerului oțelit era bine găsit, avea cap şi coadă, dar desenul rămăsese neterminat, deoarece soarele bătea pe foaia blocului şi începuseră să-l usture cumplit ochii. Îşi răcorise mult timp fața într-un pârâu. În fine, brunul-roşcat din fața acelui albastru-metalic era la locul său, era bun, nu avea nici măcar o nuanță greşită, îi reuşise din plin. Fără *caput mortuum,* nu i-ar fi ieşit. Aici, pe tărâmul ăsta, se găseau tainele. Formele naturii, suişurile şi coborâşurile, grosimile şi subțirimile ei puteau fi schimbate, se putea renunța la toate mijloacele clasice de a imita natura. Şi culorile puteau fi falsificate, desigur, puteau fi accentuate, atenuate, transpuse în sute de

feluri. Dar în cazul în care ai fi vrut să transpui o bucată de natură prin culoare, atunci trebuia respectată întocmai proporția culorilor, între ele trebuia să existe aceeaşi tensiune ca în natură. Aici deveneai dependent, în cazul ăsta rămâneai naturalist, chiar dacă în loc de gri foloseai portocaliu, iar în loc de negru, lac de garantă.

Aşadar, o altă zi trecuse, iar recolta rămăsese mică: foaia cu furnalul fabricii şi amestecul albastru-roşcat de pe cealaltă foaie şi, poate, şi schița cu fântâna. Dacă mâine cerul avea să fie acoperit, se va duce la Carabbina; acolo se află hala cu spălătoresele. Poate că avea să şi plouă într-o zi, atunci ar rămâne acasă şi ar începe să lucreze în ulei la pânza cu pârâul. Şi acum, gata, la culcare! Iarăşi trecuse de ora unu.

Ajuns în dormitor, îşi zvârli cămaşa de pe el, îşi turnă apă peste umeri, apă care cădea cu zgomot pe pardoseala de piatră roşie, sări în patul înalt şi stinse lumina. Prin fereastră îl privea palidul Monte Salute. Din patul lui, Klingsor îi descifrase de mii de ori formele. Din prăpastia adâncă a pădurii se auzi strigătul unei cucuvele – răsunător şi găunos precum somnul, precum uitarea.

Închise ochii, gândindu-se la Gina şi la hala cu spălătorese. Doamne Dumnezeule, mii de lucruri îşi aşteptau rândul, mii de pahare aşteptau să fie golite! Nu exista nici un lucru pe pământ care să nu merite să fie pictat! Nu exista nici o femeie pe lume care să nu merite să fie iubită! De ce exista timpul? De ce doar acest idiot „unul după altul", şi nu un furtunos şi preaplin „deodată"? De ce zăcea acum iarăşi singur în pat, ca un văduv, ca un moşneag? Poți să te bucuri, poți să munceşti în viața asta scurtă, dar nu poți decât să cânți un cântec unul după altul, niciodată nu te poți bucura de o întreagă simfonie pe sute de voci, cu sute de instrumente ce cântă deodată.

Cu mulți ani în urmă, la vârsta de doisprezece ani, el era Klingsor cel cu zece vieți. Copiii jucau un joc de-a hoții şi vardiştii, şi fiecare hoț avea zece vieți, din care pierdea câte una de fiecare dată când unul dintre urmăritori îl atingea cu

mâna sau cu sulița. Cu şase vieți, cu trei vieți, cu o singură viață mai puteai fi eliberat; când o pierdeai însă pe a zecea, era totul în zadar. El, Klingsor, avusese întotdeauna ambiția de a nu pierde nici măcar una din cele zece vieți şi declarase că, pentru el, ar fi o ruşine dacă ar scăpa cu nouă, şapte sau cinci vieți. Aşa fusese pe vremea când părea posibil, nimic nu era irealizabil, când toți îl iubeau pe Klingsor, când el dădea ordine tuturor, când totul îi aparținea lui Klingsor. Şi la fel trăise şi în continuare, având întotdeauna zece vieți, chiar dacă nu ajunsese niciodată la sațietate, la acea simfonie furtunoasă – nicicând însă cântecul lui n-a fost monocord şi sărac, întotdeauna a avut mai multe corzi la vioară decât alții, două vătraie pe vatră, câțiva bănuți mai mulți în punguță, mai mulți boi la căruță! Slavă Domnului!

Tăcerea întunecată a grădinii pulsa în încăpere, precum respirația unei femei adormite! Cum mai țipa păunul! Cum îi ardea focul în piept, cum îi mai bătea inima, cum suferea şi chiuia, se bucura şi sângera! Era totuşi o vară frumoasă, aici sus în Castagnetta; ce bine se instalase el aici, în vechea şi nobila sa ruină! Ce privelişte frumoasă avea spre spinările încrețite ale codrilor de castani din vale; ce frumos era să cobori din lumea nobilă şi veche a pădurii şi castelelor şi să priveşti această jucărie veselă şi multicoloră, plină de viață, din vale şi să pictezi prins de mirajul ei strident: fabrica, trenul, tramvaiul cel albastru, afişierul de pe chei, păunii cei țanțoşi, femeile, preoții, automobilele. Cât de frumos şi chinuitor de straniu era acest sentiment din pieptul său, această dragoste, acest nesaț de nestăvilit după fiecare fâşie colorată şi după fiecare crâmpei de viață. Şi cât de frumoasă această pornire dulce şi sălbatică de a vedea şi a da formă, iar sub învelişul subțire să ştii de naivitatea şi zădărnicia tuturor înfăptuirilor tale!

Scurta noapte de vară se topea încet, încet; din adâncul văii se înălța aburul, în sute de mii de arbori fierbea seva, sute de mii de vise izvorâră în moțăiala lui Klingsor, sufletul lui păşea prin sala de oglinzi a vieții, unde orice imagine era

multiplicată şi apărea de fiecare dată sub o nouă înfăţişare şi cu o nouă însemnătate, creând noi legături; părea că cerul înstelat era pus într-un pahar şi scuturat precum zarurile.

Una din imaginile din vis îl fermecă şi-l zgudui: se făcea că era undeva în pădure, ţinând în poală o femeie cu păr roşcat, o brunetă îi masa umerii, iar alta care stătea în genunchi lângă el îi ţinea mâna sărutându-i degetele; peste tot în jurul său se aflau femei şi fete, unele dintre ele copile, cu picioare subţiri şi lungi, unele în plină înflorire, altele coapte, purtând semne ale înţelepciunii şi ale oboselii pe chipurile lor, şi toate îl iubeau, şi toate doreau să fie iubite de el. Deodată, izbucni războiul şi focul între acele femei, roşcata îşi înfipse mâna în părul brunetei şi o trânti la pământ căzând până la urmă şi ea, şi toate se încăierară, fiecare ţipa, fiecare trăgea, fiecare muşca, fiecare provoca celeilalte dureri, fiecare suferea; râsete, ţipete demente, urlete de durere răsunau amestecat de parcă ar fi fost împletite şi înnodate, pretutindeni curgea sânge şi gheare se înfigeau în carnea încordată. Klingsor se trezi pentru câteva minute, cu un sentiment de mâhnire şi frică, ochii săi holbaţi ţintuiră gaura luminoasă din perete. În faţa ochilor săi mai vedea chipurile femeilor turbate, şi pe multe dintre ele le recunoscu, le şi strigă pe nume: Nina, Hermine, Elisabeth, Gina, Edith, Berta şi le vorbi cu voce răguşită, ca prin vis: „Copii, terminaţi! Minţiţi, voi mă minţiţi; nu trebuie să vă sfâşiaţi între voi, ci pe mine, pe mine trebuie să mă sfâşiaţi."

LOUIS

Louis cel Groaznic căzuse din cer, dintr-o dată era aici, vechiul prieten al lui Klingsor, călătorul, imprevizibilul, care locuia în tren şi al cărui atelier era rucsacul său. Ore bune se scurseră din cerul acestor zile, şi suflară vânturi prielnice. Pictau împreună pe Muntele Măslinilor şi în Cartago.

— Oare toată pictura asta are vreo valoare, de fapt? întrebă Louis pe Muntele Măslinilor, întins gol în iarbă, cu spatele înroşit de soare. Doar pictăm *faute de mieux,* nu-i aşa. Dacă ai ține mereu în brațe fata care ți-a căzut cu tronc, dacă ai avea în farfurie supa la care tocmai îți stă gândul, nu te-ai mai chinui cu acest joc dement de copii. Natura are zece mii de culori şi noi ne-am pus în cap să reducem scala la douăzeci. Asta-i pictura. Nu eşti niciodată mulțumit şi mai trebuie să le cânți şi criticilor în strună. În schimb, un borş bun de peşte, *caro mio,* pe deasupra, un vin bun de Burgogne, apoi un şnițel milanez, iar la desert pere, nişte *gorgonzola* şi o cafea turcească – astea sunt realități, domnul meu, astea sunt valori! Ce prost se mănâncă aici, în Palestina voastră! Doamne, aş vrea să fiu într-un cireş, iar cireşele să-mi crească în gură şi deasupra mea pe scară să stea bruneta zvăpăiată pe care am întâlnit-o azi. Klingsor, lasă pictura! Te invit la o masă bună în Laguno, e timpul.

— Vorbeşti serios? întrebă Klingsor clipind.

— Vorbesc serios. Mai întâi însă, trebuie să merg repede până la gară. Sincer să fiu, am telegrafiat unei prietene că sunt pe moarte şi s-ar putea să sosească la unsprezece.

Râzând, Klingsor smulse studiul început de pe şevalet.

— Ai dreptate, băiete. Hai la Laguno! Pune-ți cămaşa, Luigi. Chiar dacă pe aici obiceiurile sunt nevinovate, din păcate, nu poți umbla gol-puşcă prin oraş.

Plecară în oraş, merseră la gară, veni o doamnă frumoasă, mâncară bine într-un restaurant, iar Klingsor, care uitase de toate astea în lunile petrecute la țară, fu silit să vadă că mai există astfel de lucruri minunate: păstrăvi, muşchi afumat, sparanghel, chablis, Walliser Dole, benedictină.

După masă, se plimbară toți trei cu funicularul pe deasupra oraşului abrupt, trecând printre case, pe lângă ferestre şi grădini suspendate; era foarte bine, şi o luară din nou în jos, apoi încă o dată în sus şi în jos. Extraordinar de frumoasă şi ciudată era lumea, foarte colorată, puțin neverosimilă, totuşi minunat de frumoasă. Doar Klingsor era

puțin stingherit, afişa un aer nepăsător, nu voia să se îndrăgostească de frumoasa prietenă a lui Luigi. Merseră încă o dată într-o cafenea, la amiază, în parcul gol unde se aşezară lângă apă, sub copacii uriaşi. Văzură multe lucruri care ar fi trebuit pictate: case roşii ca pietrele prețioase într-un verde-închis, arbori şerpuitori şi arbori despletiți, cu pete ruginii şi albastre.

— Ai pictat lucruri foarte hazlii, Luigi, spuse Klingsor, pe care le iubesc foarte mult: cozi de drapel, clovni, circuri. Dar cel mai mult din toate îmi place pata de pe imaginea ta nocturnă a caruselului. Ştii, acolo, deasupra corturilor violete, departe de orice lumină, acolo sus în noapte, flutură un steguleț mic, roz-deschis, atât de frumos, atât de indiferent, atât de singuratic! Ca o poezie de Li Tai Pe sau de Paul Verlaine. În acest mic, prostesc steguleț roz stă toată durerea şi toată resemnarea lumii, şi de asemenea, tot amuzamentul pe seama durerii şi a resemnării. Prin faptul că ai pictat acest steguleț ți-ai justificat viața, pun mare preț pe stegulețul ăsta.

— Da, ştiu că-ți place.

— Ție însuți îți place. Uite, dacă n-ai fi pictat astfel de lucruri, atunci nu ți-ar fi folosit la nimic mâncarea şi vinurile bune, femeile şi cafenelele, ai fi rămas un sărăntoc. Dar aşa, eşti un om bogat şi eşti un om care place. Vezi, Luigi, şi eu gândesc deseori ca tine: toată arta noastră este doar un înlocuitor, un dificil şi de zece ori prea scump plătit înlocuitor pentru viața ratată, animalitatea ratată, iubirea ratată. Dar nu e aşa. Este cu totul altfel. Supraestimăm senzorialul când considerăm spiritualul un înlocuitor necesar în lipsa senzorialului. Senzorialul nu este cu nimic mai prețios decât spiritualul, sau invers. E totuna. Dacă îmbrățişezi o femeie sau scrii o poezie e totuna. Dacă există esențialul, iubire, ardere, emoție, atunci e totuna dacă eşti călugăr pe Muntele Athos sau om de viață în Paris.

Louis privi spre el cu ochi disprețuitori:

— Băiete, nu te mai prosti!

Străbătură împrejurimile, însoțiți de frumoasa doamnă. Când era vorba să fabuleze, erau cei mai tari. În perimetrul orăşelelor şi satelor din jur, descoperiră Roma, Japonia, Marea Sudului şi le şterseră apoi cu degete jucăuşe; dispoziția lor aprindea şi stingea stele în cer. Prin nopțile pline îşi lansau cometele: lumea era balon de săpun, era operă, era un joc fericit.

Louis, pasărea, plutea pe o bicicletă peste dealuri, era când aici, când acolo, în timp ce Klingsor picta. Multe zile irosi Klingsor, apoi se înverşună să stea afară şi să lucreze. Louis nu voia să lucreze, plecase pe neaşteptate, cu prietena sa şi trimise o vedere de departe. Tocmai când Klingsor îl dăduse dispărut, apăru din nou, cu pălărie de pai şi cămaşa descheiată, sprijinindu-se de uşă, ca şi cum n-ar fi plecat nicicând. Încă o dată, Klingsor sorbi din cel mai dulce pahar al tinereții sale băutura prieteniei. Avea mulți prieteni, mulți îl iubeau, multora le deschisese inima lui mare, dar numai doi dintre prieteni auziră în acea vară chemarea inimii de pe buzele sale: Louis pictorul şi poetul Hermann, zis Thu Fu.

În unele zile, Louis stătea pe câmp, în scaun, la umbra perilor şi prunilor şi nu picta. Stătea şi gândea cu hârtia fixată pe şevalet şi scria, scria mult, scria multe scrisori. Sunt fericiți oamenii care scriu atât de multe scrisori? Louis, cel fără griji, scria încordat; privirea sa rămânea câte o oră fixată pe hârtie. Multe gânduri tăcute îl mişcau. Klingsor îl iubea pentru asta.

Klingsor făcea altfel. El nu putea să tacă, nu putea să-şi ascundă inima. Celor apropiați le împărtăşea totuşi durerile secrete ale vieții sale, despre care puțini ştiau. Deseori suferea de frică, de melancolie, deseori zăcea în lăcaşul întunericului, umbre din viața sa de dinainte reapăreau câteodată, mărite, înnegrindu-i zilele. Atunci îi făcea bine să-l vadă pe Luigi. Atunci i se plângea lui.

Louis însă nu vedea cu ochi buni aceste slăbiciuni. Îl chinuiau, îi stârneau milă. Klingsor se obişnuise să-şi

deschidă inima prietenului său şi înțelese prea târziu că prin aceasta îl pierdea.

Louis începu să vorbească din nou de plecare. Klingsor ştia: de acum nu-l mai putea reține decât pentru câteva zile, trei, cinci; într-o bună zi, el îi va arăta valiza pregătită şi va pleca, pentru a nu mai veni timp îndelungat. Ce scurtă era viața, ce ireversibil totul! Singurul său prieten, care îi înțelegea întru totul arta, a cărui artă era deopotrivă cu a sa, pe acest singur prieten îl speriase şi îl împovărase, îl indispusese, şi-l îndepărtase, şi asta doar din prostească slăbiciune şi comoditate, doar din nevoia copilărească şi necuviincioasă de a nu-şi da osteneala față de un prieten, de a nu ascunde secrete față de el, de a nu-şi păstra ținuta. Ce prostesc, ce copilăresc fusese acest lucru! Astfel se pedepsea Klingsor, dar era prea târziu.

În ultima zi se plimbară împreună prin văile aurite. Louis era bine dispus, plecarea însemna chef de viață pentru inima sa de pasăre. Klingsor făcea la fel, găsiseră din nou vechiul ton uşor, jucăuş, ironic şi nu-l mai lăsau. Seara stătură în grădina hanului. Li se servi peşte prăjit, orez fiert cu ciuperci şi turnară Maraschino peste piersici.

— Unde pleci mâine? întrebă Klingsor.

— Nu ştiu.

— Pleci la frumoasa doamnă?

— Da. Poate. Cine poate şti? Nu mai întreba atâtea. Hai acum, la urmă, să mai bem un vin bun, alb. Ți-aş propune un Neuenburger.

Băură; Louis strigă brusc:

— E bine că plec, bătrâne lup de mare. Câteodată, când stau aşa lângă tine, de exemplu acum, mă gândesc la ceva prostesc. Mă gândesc că acum stau laolaltă cei doi pictori pe care îi are scumpa noastră patrie şi am o senzație îngrozitoare în genunchi, ca şi cum am fi amândoi din bronz şi am sta mână-n mână, cocoțați pe un soclu, ştii, ca Goethe şi Schiller. La urma urmelor, nici ei nu sunt vinovați că stau proțăpiți acolo, pentru totdeauna, ținându-se de mâinile de bronz şi că

ne-au devenit atât de antipatici şi de urâţi. Poate că au fost oameni de treabă şi băieţi de gaşcă; de Schiller am citit mai demult un text care mi s-a părut chiar frumos. Şi totuşi, atât s-a ales de el, că a devenit un animal vestit, că trebuie să stea lângă geamănul său siamez, cap de ghips, lângă cap de ghips, şi că operele lor zac peste tot şi sunt explicate în şcoli. E îngrozitor. Gândeşte-te, ce va predica un profesor peste o sută de ani elevilor lui din gimnaziu: Klingsor, născut în 1877, şi contemporanul său Louis, zis Flămânzilă, inovatori ai picturii, eliberaţi de naturalismul culorii, la o privire mai atentă în opera lor se disting trei perioade deosebite! Mai bine ajung chiar azi sub o locomotivă.

— Ar fi mai bine să ajungă profesorii acolo.

— Nu există locomotive atât de mari. Ştii cât de limitată e tehnica noastră.

Apărură stelele. Louis îşi ciocni brusc paharul de cel al prietenului.

— Bun, să ciocnim şi să golim paharele. Apoi, mă sui pe bicicletă şi adio, fără despărţiri lungi! Hangiul e plătit. Noroc, Klingsor!

Ciocniră, băură până la fund; în grădină Louis se urcă pe bicicletă, îşi flutură pălăria şi dispăru. Noapte, stele. Louis era în China. Louis era o legendă.

Klingsor zâmbi trist. Cât iubea această pasăre călătoare! Rămase mult timp pe pietrişul grădinii hanului, privind în jos strada goală.

O ZI LA CARENO

Însoţit de prietenii din Barengo, şi de Agosto şi Ersilia, Klingsor porni în drumeţie spre Careno. În zori, străbătând pădurea caldă şi râpoasă, coborâră – printre sorbii care răspândeau un parfum pătrunzător şi împresuraţi de tremurătoarele şi încă înrouratele pânze de păianjen – în

valea Pampambio, acolo unde, înşirate de-a lungul şoselei gălbui, dormitau – amorțite de zăduful zilei văratice – case spoite într-un galben-țipător, aplecate înainte şi pe jumătate moarte, iar sălciile albe, cu luciri metalice, mărginind pârâul secat, îşi atârnau aripile grele deasupra pajiştilor aurii. Pestrița caravană a prietenilor înota prin verdele aburind al văii: bărbații, înveşmântați în alb şi galben, în pânză şi mătase, femeile în alb şi roz; minunata umbrelă de soare, în verde Veronese, a Ersiliei, strălucea ca o nestemată într-un inel vrăjit.

Melancolic, doctorul se plânse cu o voce prietenoasă:

— Ce păcat, Klingsor, că minunatele voastre acuarele vor fi albe peste zece ani; culorile, pe care le preferați nu țin.

— Da, şi ce e încă şi mai rău, răspunse Klingsor, e că frumosul vostru păr castaniu va deveni peste zece ani cenuşiu, iar puțin mai târziu frumuşelele şi veselele noastre oase vor zăcea într-o groapă în pământ, din păcate şi atât de frumoasele şi sănătoasele voastre oase, Ersilia. Copii, să nu începem a deveni raționali atât de târziu în viață. Hermann, cum zice Li Tai Pe?

Hermann, poetul, se opri şi spuse:

Viața dispare ca un fulger,
A cărui strălucire nu durează atât cât s-o putem vedea.
Dacă pământul şi cerul stau pururi nemişcate,
Cât de repede zboară nestatornicul timp peste chipul omului.
O, tu, care stai cu paharul plin şi nu bei,
O, spune-mi, pe cine mai aştepți?

— Nu, zise Klingsor, mă refer la celălalt vers, cu rimă, despre părul care dimineața era încă negru.

Hermann spuse imediat versul:

Luceau, asemeni mătăsii negre, pletele-ți, în zori,
Dar seara presurat-a, peste ele, nea întruna,

De nu vrea, cel ce-i viu, să simtă-ai morții crunți fiori,
Ridice sus pocalul, chemând, alături de chefliu, doar luna.

Klingsor râse puternic, cu vocea sa uşor răguşită.

— Bunul Li Tai Pe! Avea presimțiri, ştia de toate. Şi noi ştim de toate, el e bătrânul şi înțeleptul nostru frate. Această zi îmbătătoare i-ar plăcea, este întocmai potrivită pentru ca seara să mori de moartea lui Li Tai Pe, în barcă, pe râul liniştit. Veți vedea, azi totul va fi minunat.

— Ce fel de moarte a fost aceea pe care a avut-o Li Tai Pe pe râu? întrebă pictorița.

Dar Ersilia îi întrerupse, cu vocea ei groasă şi blândă:

— Acum e destul! Cine mai scoate un singur cuvânt despre moarte, nu-l mai am la inimă. *Finisca adesso, brutto* Klingsor!

— Câtă dreptate aveți, *bambina!* râse Klingsor venind spre ea. Dacă mai spun vreun cuvânt despre moarte, aveți dreptul să-mi scoateți ochii cu umbrela de soare. Dar serios, este minunat azi, dragi prieteni! Azi cântă o pasăre, o pasăre din poveşti, am auzit-o de dimineață. Un vânt adie azi, un vânt din basme, copilul ceresc trezeşte prințesele adormite şi rătăceşte mințile oamenilor. Azi înfloreşte o floare, o floare de basm, care este albastră şi înfloreşte doar o dată în viață, iar cine o culege, acela are fericirea.

— Ce vrea să spună? îl întrebă Ersilia pe doctor. Klingsor o auzi.

— Prin aceasta vreau să spun că această zi nu se mai întoarce niciodată, iar cine nu o mănâncă şi nu o bea, nu o gustă şi nu o miroase, aceluia nu-i mai este de-a pururi a doua oară oferită. Niciodată nu va străluci soarele ca astăzi, el are o constelație pe cer, o legătură cu Jupiter, cu mine, cu Agosto şi Ersilia şi cu noi toți, care nu mai revine niciodată, nici peste o mie de ani. De aceea aş dori acum, pentru că aduce noroc, să merg puțin în stânga dumitale şi să-ți duc umbrela de smarald; în lumina ei, creştetul meu va arăta ca

un opal. Dar şi voi trebuie să participaţi şi să cântaţi un cântec, unul dintre cele mai frumoase.

O luă de braţ pe Ersilia, figura lui ascuţită se cufundă lent în umbra albăstrui-verzuie a umbrelei, de care era îndrăgostit şi a cărei culoare dulce-stridentă îl fermeca.

Ersilia începu să cânte:

Il mio papà non vuole,
Ch' io spos' un bersaglier-

Vocile celorlalţi i se alăturară şi toţi merseră cântând până la pădure şi apoi prin pădure, până când urcuşul deveni prea greu, drumul ducea ca o scară abruptă, în susul muntelui, printre ferigi.

— Cât de linear este acest frumos cântec! zise Klingsor laudativ. Tatăl este împotriva îndrăgostiţilor, ca întotdeauna. Ei iau un cuţit care taie bine şi-l omoară pe tată. S-a isprăvit cu el. O fac noaptea, nimeni nu-i vede decât luna, dar ea nu-i trădează, iar stelele sunt mute, şi bunul Dumnezeu îi va ierta. Cât de frumos şi sincer! Un poet contemporan ar fi fost omorât cu pietre pentru aşa ceva.

Se căţărau prin umbra străbătută de soare a castanilor, pe poteca îngustă de munte. Când Klingsor ridica privirea, în faţa ochilor i se înfăţişau gambele subţiri ale pictoriţei în ciorapii roz transparenţi. Când se uita înapoi vedea boltindu-se deasupra capului negroid al Ersiliei peruzeaua umbrelei de soare. Dedesubt ea apărea violetă în mătase, singura întunecată dintre toate figurile.

Lângă o casă ţărănească, albastră cu portocaliu, găsiră mere văratice verzi, căzute pe pajişte, răcoroase şi acre, din care gustară. Pictoriţa povestea visătoare despre o excursie pe Sena, la Paris, cândva, înainte de război. Da, Parisul, şi fericirea de atunci!

— Asta nu se mai întoarce. Niciodată.

— Nici nu trebuie, strigă pictorul cu vehemenţă şi îşi scutură supărat ascuţitul său cap de şoim. Nimic nu trebuie

să se întoarcă! La ce bun? Ce fel de dorințe copilăreşti sunt astea? Războiul a transformat tot ce era înainte într-un paradis, chiar şi ce-i mai prostesc şi mai indispensabil. Bine aşa, era frumos la Paris, frumos la Roma şi frumos la Arles. Dar azi şi aici este mai puțin frumos? Paradisul nu este Parisul şi nici perioada de pace, Paradisul este aici, acolo pe munte, sus, iar într-o oră noi vom fi în mijlocul lui, vom fi tâlharii cărora li se zice: Azi vei fi cu mine în rai.

Ieşiră din umbra răsfirată a cărării din pădure în drumul larg de care, ce ducea, luminos şi fierbinte, în spirale mari, spre înălțimi. Klingsor, cu ochii protejați de ochelarii întunecați, verzui, mergea în urmă şi rămânea deseori în spate, pentru a vedea figurile mişcându-se şi constelațiile lor colorate. Nu luase nimic de lucru, cu bună ştiință, nici măcar micul carnet de schițe, şi se oprea, de sute de ori, tulburat de imagini. Singuratică se înălța silueta lui subțire, albă pe drumul roşiatic, la liziera pădurii de salcâmi. Vara răsufla fierbinte deasupra muntelui, lumina curgea pieziş în jos, culoarea aburea însutit din adâncuri. Pe deasupra munților din apropiere, care apăreau în verde şi roşu şi cu sate albe, se vedeau siluetele albăstrui ale munților, şi mai luminoase şi mai albastre, în spate, alte şi alte siluete, şi tot mai departe şi ireale, vârfurile de cristal ale munților de zăpadă. Deasupra pădurii de salcâmi şi castani se înălța liberă şi puternică stânca şi vârful ghebos al lui Monte Salute, roşiatic şi violet-deschis. Mai frumoşi decât toate erau oamenii, erau ca florile în lumină înconjurați de verdeață, umbrela de soare strălucea ca un scarabeu uriaş de smarald, dedesubt părul negru al Ersiliei, alba şi zvelta pictoriță, şi toți ceilalți. Klingsor îi sorbea cu ochi însetați, gândurile sale însă erau la Gina. Abia peste o săptămână putea s-o revadă, lucra într-un birou în oraş unde scria la maşină, rar avea noroc s-o vadă, şi niciodată singură. Şi el pe ea o iubea, tocmai pe ea, care nu ştia nimic de el, care nu-l cunoştea, care nu-l înțelegea, pentru care era doar o pasăre rară, ciudată, un renumit pictor străin. Cât de ciudat era că el tocmai pe ea o voia, că nici un

alt pahar al iubirii nu-i ajungea. Nu era obişnuit să facă drumuri lungi pentru o femeie. Pentru Gina le făcea însă, spre a fi o oră lângă ea, să-i țină degetele micuțe, subțiri, să-şi împingă pantoful sub al ei, să o sărute pe furiş pe gât. În privința asta, îşi era sieşi o enigmă hazlie. Era aceasta deja schimbarea? Deja vârsta? Era acesta imboldul celui de patruzeci de ani spre femeia de douăzeci de ani?

Ajunseră pe coasta muntelui, iar dincolo se deschidea privirii o nouă lume: înalt şi ireal, Monte Gennaro, construit din nenumărate piramide şi conuri abrupte şi ascuțite, soarele pieziş, în spate, fiecare platou cu sclipiri de email, înotând pe adânci umbre violete. Între acolo şi aici, aerul scânteietor şi brațul lacului nesfârşit, pierdut în adâncuri, odihnindu-se răcoros în spatele flăcărilor verzi ale pădurii.

Un sat minuscul pe coama muntelui: o moşie cu un conac mic, patru, cinci alte case, de piatră, vopsite în albastru şi roz, o capelă, o fântână, cireşi. Grupul se opri în soare, la fântână. Klingsor merse mai departe, trecu pe sub arcul unei porți într-o curte umbroasă unde se înălțau trei case albăstrui, cu puține ferestre mici, cu iarbă şi prundiş între ele, o capră, urzici. Un copil fugi de el, dar reuşi să-l ademenească, scoțând o bucată de ciocolată din buzunar. Copilul se opri, iar el îl mângâie şi îl hrăni, era timid şi frumos, o fetiță negricioasă, ochi de animal, negri, speriați, picioare subțiri, goale, maronii, strălucind. „Unde locuiți?" întrebă el, iar fetița alergă la următoarea uşă, care se deschidea în văgăuna de case. Dintr-o cameră întunecată de piatră, ca din peşterile preistoriei, ieşi o femeie, mama, şi ea luă ciocolata. Gâtul se ridica, maroniu, din hainele murdare, fața lată, puternică, arsă de soare şi frumoasă, gura plină şi largă, ochi mari,

farmec dulce, necizelat, senzualitate şi maternitate se amestecau tăcut în trăsăturile mari, asiatice. El se înclină curtenitor spre ea, ea se feri râzând, împinse copilul între ea şi el. Merse mai departe, hotărât să se întoarcă. Dorea să

picteze această femeie, sau să-i fie iubit, fie doar şi pentru o oră. Ea era totul: mamă, copil, iubită, animal, madonă.

Încet, se întoarse înapoi la grup, cu inima plină de vise. Pe zidul moşiei, al cărei conac părea gol şi închis, se vedeau înfipte vechi ghiulele; o scară capricioasă ducea printre boscheți spre un deal. În vârf se afla un monument baroc, un bust singuratic, costum gen Wallenstein, şuvițe, cioc ondulat. Magie şi fantastic împresurau muntele în lumina strălucitoare a amiezii, neobişnuitul stătea la pândă, lumea era acordată pe un alt ton, îndepărtat. Klingsor bău la fântână, un fluture zbură şi sorbi din picăturile de pe marginea de calcar a fântânii.

După creastă, drumul de munte ducea mai departe, printre castani, printre nuci, prin soare, prin umbră. La o cotitură, o capelă, veche şi galbenă, imagini vechi, albite în firidă, un cap de sfânt, angelic şi copilăresc, o bucată de veşmânt roşu cu maro, restul sfărâmat. Klingsor iubea mult imaginile vechi, dacă le întâlnea fără să le caute, iubea asemenea fresce, iubea prefacerea acestor frumoase opere în praf şi în țărână.

Din nou copaci, viță, drumul fierbinte-orbitor, din nou o cotitură; acolo era destinația, brusc, neaşteptat: un peisaj întunecos, o biserică mare, înaltă, din piatră roşie, veselă şi înfumurată, aruncată sus în cer, un loc plin de soare, praf şi pace, iarbă roşie arsă, care se frângea sub picioare, lumina amiezii reflectată de pereții orbitori, o coloană cu o figură pe ea, invizibilă din cauza soarelui, un larg parapet de piatră deasupra albastrei nemărginiri. În spate satul, Careno, străvechi, îngust, întunecat, sarazin, văgăuni întunecate de piatră sub cărămida maronie albită, ulițe foarte înguste, apăsătoare şi cu totul întunecate, locuri mici țipând brusc în soarele alb, Africa şi Nagasaki, deasupra pădurea, dedesubt albastrul hău, sus nori albi, graşi, saturați.

— E ciudat, zise Klingsor, cât de mult timp îi trebuie omului pentru a cunoaşte puțin lumea! Când am călătorit odată în Asia, cu ani în urmă, am trecut pe aici noaptea cu

acceleratul, la vreo şase sau zece kilometri, şi nu ştiam nimic. Călătoream spre Asia, şi pe atunci era absolut necesar s-o fac. Dar tot ce am găsit acolo, găsesc astăzi aici: codri seculari, arşiță, oameni frumoşi, străini, fără nervi, soare, sanctuare. Atât de mult îți trebuie până înveți să vizitezi trei continente într-o singură zi. Uite-le. Bine-ai venit, India! Bine-ai venit, Africa! Bine-ai venit, Japonia!

Prietenii cunoşteau o tânără doamnă, care locuia acolo sus, iar Klingsor se bucură foarte mult de vizita la o necunoscută. O numea regina munților, aşa se intitulase o misterioasă povestire orientală din cărțile copilăriei sale.

Caravana înainta prin umbra albastră a ulițelor, nici un om, nici un sunet, nici o găină, nici un câine. Dar în semiumbra unui arc de fereastră, Klingsor văzu o siluetă tăcută, o fată frumoasă, cu ochi negri, batic roşu în jurul părului negru. Privirea ei, pândind tăcut străinii, o întâlni pe-a lui, se priviră lung, bărbat şi fată, în ochi, pe deplin şi adânc, două lumi străine apropiate timp de o secundă. Apoi zâmbiră, pentru o clipă, veşnicul salut al sexelor, vechea, dulcea, lacoma duşmănie, şi apoi, cu un pas după colțul casei, bărbatul străin dispăru şi rămase în sipetul fetei, imagine lângă alte imagini, vis lângă alte visuri. În inima pururi nesățioasă a lui Klingsor ințepa micul spin; ezită un moment şi se gândi să se întoarcă, Agosto îl strigă, Ersilia începu să cânte, un zid de umbră dispăru, iar o mică piață, scăldată în soare, cu două palate galbene, se înfățişa tăcută şi strălucitoare în amiaza vrăjită, balcoane înguste de piatră, obloane închise, o scenă minunată pentru primul act al unei opere.

— Am ajuns în Damasc, strigă doctorul. Unde locuieşte Fatme, perlă între femei?

Răspunsul veni neaşteptat din palatul mai mic. Din întunericul răcoros din spatele uşii de balcon pe jumătate închisă se auzi un ton ciudat, încă o dată şi de zece ori acelaşi, apoi octava, de zece ori – un pian pe care cineva îl

acorda, un pian cântător, plin de tonuri, în mijlocul Damascului.

Aici trebuia să fie, aici locuia ea. Casa însă părea să fie fără poartă; doar un zid roziu-gălbui cu două balcoane, iar deasupra frontonului, o pictură veche: flori albastre şi roşii şi un papagal. Aici ar trebui să fie o uşă pictată şi dacă băteai de trei ori în ea şi rosteai parola lui Solomon, poarta pictată se deschidea, iar drumeţul simţea miresme persane, sub văluri trona regina munţilor. Sclavele se tupilau pe scări la picioarele ei, papagalul pictat zbura ţipând răguşit pe umărul stăpânei.

Găsiră o uşiţă pe o uliţă alăturată, un clopot puternic, mecanism drăcesc, lărmui răutăcios, o scară abruptă şi îngustă ducea sus. De neimaginat, cum ajunsese pianul în această casă. Prin fereastră? Prin acoperiş?

Un câine mare, negru, veni în goană, un leu blond în urmă, zgomot mare, scara zăngănea, în spate pianul cântă de unsprezece ori acelaşi ton. Dintr-o cameră vopsită în roz venea o dulce lumină, uşile se izbeau. Era vreun papagal pe acolo?

Dintr-o dată, se ivi regina munţilor, floare subţire, elastică, şi arcuind, toată în roşu, flamă arzândă, imagine a tinereţii. Dinaintea ochilor lui Klingsor dispărură o sută de imagini îndrăgite, iar cea nouă apăru strălucind. Ştiu imediat că o va picta, nu după natură, ci după raza din ea, pe care o primise, poezia, răsunetul fin, suav: tinereţe, roşie, blondă, amazoană. O va privi, o oră, poate mai multe. O va vedea mergând, stând, râzând, poate dansând, poate o va auzi cântând. Ziua era încoronată, ziua îşi găsise sensul. Ce avea să vină era cadou, era preaplin. Întotdeauna era aşa: trăirea nu venea niciodată singură, întotdeauna îi zburau păsări înainte, întotdeauna veneau înainte trimişi şi prevestiri, privirea de animal, matern asiatică de la acea uşă, frumoasa brunetă din sat de la fereastră, şi una şi alta.

Tresări o secundă: „Dacă aş fi cu zece ani mai tânăr, doar cu zece ani, m-ar putea avea, m-ar putea prinde, m-ar putea

învârti pe deget! Nu, eşti prea tânără, micuţă regină roşie, eşti prea tânără pentru bătrânul vrăjitor Klingsor! Te va admira, te va învăţa pe de rost, te va picta, va schiţa pentru totdeauna cântecul tinereţii tale; dar nu va face nici un pelerinaj pentru tine, nu va urca nici o scară la tine, nu va comite nici o crimă pentru tine şi nu va cânta nici o serenadă în faţa frumosului tău balcon. Nu, din păcate nu va face toate acestea, bătrânul pictor Klingsor, bătrânul nătăfleţ. Nu te va iubi, nu va arunca după tine privirea pe care a aruncat-o după asiatică, după negresa de la fereastră, care probabil nu e nici măcar cu o zi mai tânără ca tine. Pentru ea nu e prea bătrân, doar pentru tine, regină a munţilor, roşie floare în munte. Pentru tine, garoafă de munte, e prea bătrân. Pentru tine nu ajunge iubirea pe care o poate oferi Klingsor între o zi de lucru şi o seară cu vin roşu. Cu atât mai bine te va sorbi ochiul meu, rachetă zveltă, şi te va şti când mi te vei fi stins de mult."

Prin odăi cu pardoseli de piatră şi arcade deschise ajunseră într-o sală unde stucaturi baroce, sălbatice răsăreau deasupra uşilor înalte, şi de jur-împrejur delfini pictaţi pe frizele întunecate, armăsari albi şi amoraşi rozalii înotau printr-o suprapopulată mare de legendă. Câteva scaune şi pe podea bucăţile demontate ale pianului, în rest nu era nimic în camera cea mare, doar două uşi ademenitoare duceau la cele două mici balcoane deasupra strălucitoarei pieţe a operei. După colţ, se fuduleau balcoanele palatului vecin, şi ele împodobite cu tot felul de imagini; acolo, un cardinal roşu şi gras înota ca un peştişor de aur în soare.

Nu merseră mai departe. În sală se despachetaseră proviziile şi se întinse o masă, se aduse vin, vin alb, rar, din nord, cheie pentru noiane de amintiri. Acordorul de pian plecase, pianul, dezmembrat, amuţise. Gânditor, Klingsor fixă cu privirea coardele dezvelite, apoi închise încet capacul. Îl dureau ochii, dar în inima sa cânta ziua de vară, cânta mama sarazină, cânta albastru şi pătrunzător visul despre Careno. Mâncă şi ciocni paharul, vorbi deschis şi vesel, dar, dincolo de toate acestea, aparatul lucra în atelierul său, privirea lui

cuprindea garoafa de piatră, floarea de foc, de jur-împrejur, ca apa în jurul peştelui. Un cronicar silitor se afla în creierul său şi însemna forme, ritmuri, mişcări, exact ca pe o coloană de cifre.

Discuţii şi râsete umpleau sala goală. Inteligent şi binevoitor râdea doctorul, adânc şi prietenos Ersilia, răsunător şi plin de aluzii Agosto, uşor ca o pasăre pictoriţa, cu înţelepciune grăia poetul, amuzant vorbea Klingsor, precaută şi puţin timid păşea regina roşie printre oaspeţi, delfini şi armăsari, era când aici, când acolo, se aşeza la pian, se tupila pe o pernă, tăia pâine, turna vin cu mână neexperimentată de fată. Bucuria răsuna în sala răcoroasă, ochi străluceau negru şi albastru; în faţa uşilor de balcon înalte, luminoase stătea nemişcată, de strajă amiaza strălucitoare.

Limpede curgea vinul nobil în pahare, contrast plăcut faţă de prânzul simplu şi rece. Limpede curgea şi imaginea roşie a rochiei reginei prin sala înaltă, limpezi şi atente o urmau privirile tuturor bărbaţilor. Ea dispăru, veni iar cu o eşarfă verde în jurul pieptului. Dispăru, veni din nou cu un batic albastru înfăşurat în jurul capului.

După masă, obosiţi şi sătui, se îndreptară veseli spre pădure, se întinseră pe iarbă şi muşchi; umbrelele de soare străluceau, sub pălării de pai licăreau figuri, sclipind ardea cerul însorit. Regina munţilor stătea, roşie, în iarba verde, limpede se înălţa din flama rochiei gâtul ei fin, pantoful înalt cuprindea, împlinit, respirând, piciorul subţire. În apropierea ei, Klingsor; o citea, o studia, se umplea de ea, întocmai cum se întâmplase în copilărie, când citise povestea vrăjită despre crăiasa munţilor. Se odihneau, dormitau, pălăvrăgeau, se luptau cu furnicile, credeau că aud şerpi, coji ţepoase de castane rămâneau atârnate în părul femeilor. Se gândeau la prieteni absenţi, care ar fi fost potriviţi în aceste momente, nu erau mulţi, Louis cel Groaznic era de dorit, prietenul lui Klingsor, pictorul caruselelor şi al circurilor; spiritul său fantastic plutea undeva deasupra, în apropiere.

După-amiaza trecu precum un an în paradis. La despărțire se râse mult, Klingsor luă totul cu el în inimă: regina, pădurea, palatul şi sala delfinilor, cei doi câini, papagalul.

Revenind din drumeția de pe munte, printre prieteni, îl cuprinse treptat voia bună – dispoziție pe care o avea arareori atunci când lăsa munca deoparte. Mână în mână cu Ersilia, cu

Hermann, cu pictorița, dansă în jos pe strada însorită, intonă cântece, se delectă cu glume şi calambururi, râse cu dăruire. Alergă în fața celorlalți şi se piti într-un ascunziş, pentru a-i speria.

Cu cât mergeau mai repede, cu atât mergea şi soarele mai repede, deja la Palazzetto apuse în spatele muntelui, iar jos în vale era deja seară. Greşiseră drumul şi coborâseră prea mult, erau flămânzi şi obosiți şi trebuiră să renunțe la planurile pe care şi le făcuseră pentru seară: plimbare prin lanuri spre Barengo, cina de peşte la cârciuma din satul de pescari.

— Dragii mei, zise Klingsor, care se aşezase pe un zid în drum, planurile noastre erau foarte frumoase, iar o cină la pescari sau în Monte d'Oro m-ar fi mulțumit cu siguranță. Dar nu mai ajungem atât de departe, eu, cel puțin, nu. Sunt obosit şi flămând. De aici nu mai merg nici un pas mai departe decât până la următorul *grotto,* care cu siguranță nu e departe. Acolo găsim vin şi pâine, îndeajuns. Cine vine?

Veniră toți. Găsiră doritul *grotto;* în pădurea abruptă, pe o terasă îngustă, se găseau bănci de piatră şi mese în umbra copacilor. Din pivnița din stâncă hangiul aduse vinul răcoros, pâine era din belşug. Acum stăteau tăcuți şi mâncau, veseli că pot şedea în sfârşit. În spatele trunchiurilor de copaci se stingea ziua, muntele albastru deveni negru, strada roşie deveni albă, jos pe stradă, în noapte, se auzi trecând o trăsură şi un câine lătrând; ici şi colo răsăreau stele pe cer, aici pe pământ, lumini.

Klingsor şedea liniştit, se odihnea, privea în noapte, se îndopa încet cu pâine neagră, golea liniştit cănile albastre cu

vin. Sătul, începu din nou să pălăvrăgească şi să cânte, se legăna în ritmul cântecelor, jucându-se cu femeile, adulmecând parfumul părului lor. Vinul i se părea bun. Bătrân seducător, lesne putea înăbuşi propunerile de a merge mai departe, bea vin, turna vin, ciocnea delicat, comanda din nou vin. Lent, se ridicau din cănile albastre de lut, simbol al efemerității, vrăjile multicolore care schimbau lumea, colorau stelele şi lumina.

Şedeau undeva sus, în leagănul suspendat deasupra prăpastiei lumii şi nopții, păsări în colivia de aur, fără patrie, fără greutate, cu stelele în față. Cântau, păsările, cântau cântece exotice, dădeau frâu liber fanteziei din inimile desfătate, spre noapte, cer, pădure, universul neverosimil, vrăjit. Răspunsul venea de la stele şi lună, de la copaci şi munți. Goethe stătea acolo şi Hafis, Egiptul fierbinte şi Grecia profundă, Mozart zâmbea, Hugo Wolf cânta la pian în noaptea nebună.

Se auzi un zgomot înfiorător, o lumină puternică străfulgeră: printre ei, în mijlocul inimii pământului, zbură cu o sută de ferestre luminoase un tren în munte şi în noapte; din cer dăngăneau clopotele unei biserici invizibile. Pândind, semiluna se ridică deasupra mesei, clipi oglindindu-se în vinul închis la culoare, scoase gura şi ochiul unei femei din întuneric, zâmbi, se ridică din nou, cântă stelelor. Spiritul lui Louis cel Groaznic se afla ghemuit pe o bancă, singuratic, scria scrisori.

Klingsor, rege al nopții, coroană înaltă în păr, rezemat în jilțul de piatră, dirija dansul lumii, dădea ritmul, chema luna, lăsa să dispară linia de tren. Aceasta dispăruse, ca imaginea unei stele ce cade din cer. Unde era regina munților? Nu se auzea un pian în pădure, nu lătra, undeva departe, micul leu neîncrezător? Nu purtase ea mai înainte un batic albastru? Salutare, bătrână lume, ai grijă să nu te prăbuşeşti! Aici, pădure! Acolo, munți negri! Rămâneți în ritm! Stelelor, cât de albastre şi roşii sunteți, ca în cântecul popular: „Ochii tăi roşii şi gura ta albastră!"

Pictura era frumoasă, pictura era un joc frumos, drăgălaş, pentru copii cuminți. Altfel era, mai măreț şi mai apăsător, să dirijezi stelele, ritmul propriului sânge, să duci mai departe în lume culorile propriei retine, să-ți laşi propriul suflet să plutească în vânt şi noapte. Dispari, munte negru! Fii nor, zboară în Persia, plouă deasupra Ugandei! Vino încoace, spirit al lui Shakespeare, cântă-ne bețivul tău cântec nebun despre ploaia ce cade neîncetat zi de zi!

Klingsor sărută o mână mică de femeie, se rezemă de pieptul plin al unei femei. Un picior, sub masă, se juca cu al lui. Nu ştia a cui era mâna, sau piciorul, simțea gingăşie în jurul lui, simțea vechea vrajă, din nou, recunoscător: era încă tânăr, mai era până la sfârşit: radia încă strălucire şi seducție, încă îl mai iubeau, bietele, sperioasele muieruşti, încă se bizuiau pe el.

El se înălță, înflorind parcă. Cu voce domoală, cântândă, începu să povestească o epopee colosală, povestea unei iubiri, sau de fapt a unei călătorii în Marea Sudului unde în compania lui Gauguin şi Robinson descoperise Insula Papagalilor şi înființase statul liber al Insulelor Fericite. Cum sclipiseră cei o mie de papagali în lumina serii, cum se oglindiseră cozile lor albastre în golful verde! Cârâitul lor şi țipătul însutit al uriaşelor maimuțe îl salutase ca un tunet, pe el, pe Klingsor, când îşi proclamase statul. Pe bălaiul kakadu îl însărcinase cu constituirea unui cabinet, iar cu ursuza pasăre-rinocer băuse vin de palmier din pahare grele de cocos. Oh, luna de atunci, luna nopților fericite, luna de deasupra colibei lacustre din stuf! Ea se numea Kül Kalüa, prințesa creolă, sfioasă, subțire şi mlădioasă; păşea printre bananieri, strălucind ca mierea sub acoperişul suculent al uriaşelor frunze, ochi de căprioară pe fața blândă, licărire felină în spatele puternic, mlădios, salt felin în gleznele ascuțite, şi în piciorul puternic. Kül Kalüa, copilă, licărire primitivă şi nevinovăție copilărească a sfântului sud-est, o mie de nopți ai stat la pieptul lui Klingsor şi fiecare a fost mai nouă, mai intimă, mai frumoasă decât toate celelalte. Oh,

sărbătoare a duhului pământului, unde fecioarele Insulei Papagalilor dansează în fața zeului lor!

Deasupra insulei, a lui Robinson şi Klingsor, a povestirii şi ascultătorilor, se boltea cerul înstelat al nopții; gingaş se umfla muntele ca un stomac şi un piept ce respiră uşor sub copaci şi sub case, şi sub picioarele oamenilor; în pas grăbit, dansa febril luna deasupra semicercului ceresc, urmată în dans nebun, tăcut, de stele. Şiraguri de stele se înşirau, fir stălucitor al funicularu-lui spre paradis. Codrii străvechi se amurgeau matern, nămolul lumii preistorice mirosea a descompunere şi zămislire, şarpele se târa, la fel crocodilul, nețărmurit curgea fluviul plăsmuirilor.

— Am să pictez totuşi din nou, zise Klingsor, chiar mâine. Dar nu aceste case, oameni şi copaci. Pictez crocodili şi stele de mare, dragoni şi şerpi de purpură, şi totul în devenire, totul în schimbare, plin de dorul de a deveni om, plin de dorul de a deveni stea, plin de naştere, plin de descompunere, plin de Dumnezeu şi de moarte.

Printre cuvintele sale şoptite şi prin ora răscolită, îmbătată, se auzea profund şi clar vocea Ersiliei, cânta încet cântecul despre *bel mazzo di fiori,* pace izvora din cântecul ei; Klingsor îl auzi ca de pe o insulă îndepărtată plutind pe marea timpului şi a singurătății. Îşi întoarse cana goală de vin, nu-şi mai turnă. Asculta. Un copil cânta. O mamă cânta. Era oare un individ rătăcit şi infam, scăldat în noroiul lumii, un vagabond şi un ticălos sau era doar un copil prostuț?

— Ersilia, zise el cu respect, tu eşti steaua noastră cea bună.

Prin pădurea întunecoasă, abruptă, agățându-se de crengi şi rădăcini, o luară pe deal în sus, căutând drumul spre casă. Ajunseră la luminoasa lizieră a pădurii; străbătură câmpul, drumul îngust prin lanul de porumb respira noapte şi întoarcere acasă, luna sclipea în frunza oglindindă a porumbului, rânduri piezişe de viță-de-vie treceau repede. Acum Klingsor cânta încet, cu glasul puțin răguşit, cânta încet şi mult, în germană şi malaieză, cu cuvinte şi fără

cuvinte. Din cântecul murmurat se revărsa preaplinul zăgăzuit, asemenea luminii adunate peste zi într-un zid brun.

Aici îşi luă unul rămas bun de la prieteni, acolo altul, dispăru în umbra frunzelor de vie pe micuța cărare. Fiecare pleca, fiecare era pentru el, căuta întoarcerea acasă, era singur sub cer. O femeie îl sărută pe Klingsor de noapte bună, ca o arsură se lipi gura ei de a lui. Plecau, se topeau, toți. Când Klingsor urcă singur scările spre locuința sa, cânta în continuare. Îl cânta şi îl lăuda pe Dumnezeu şi pe el însuşi, îl lăuda pe Li Tai Pe şi lăuda vinul bun de Pampambio. Ca un idol se odihnea pe norii consimțirii.

— Pe dinăuntru, cânta el, sunt ca o bilă de aur, ca bolta unui dom, cel ce-a intrat îngenunchează, se roagă, aurul radiază din perete, pe imaginea veche sângerează Mântuitorul, sângerează inima Mariei. Şi noi sângerăm, noi ceilalți, noi rătăciții, noi stele şi comete, şapte şi paisprezece săbii trec prin fericitul nostru piept. Te iubesc, blondă şi brună femeie, îi iubesc pe toți, şi pe filistini; sunteți nişte amărâți ca şi mine, sunteți nişte sărmani copii şi semizei nereuşiți ca bietul Klingsor. Fii salutată, iubită viață! Fii salutată, iubită moarte!

KLINGSOR CĂTRE EDITH

Iubită stea pe cerul de vară!

Cât de bine şi adevărat mi-ai scris, şi cât de dureros mă cheamă dragostea ta, ca un veşnic cântec, ca un veşnic chin. Dar eşti totuşi pe drumul cel bun dacă îmi mărturiseşti, dacă îți mărturiseşti fiecare senzație a inimii. Dar să nu consideri nici o senzație mică, nici una neînsemnată! Bună, foarte bună este fiecare, şi ura, şi invidia, şi gelozia, şi cruzimea. Din nimic altceva nu trăim decât din săracele, frumoasele, minunatele noastre sentimente şi fiecare sentiment pe care-l nedreptățim este o stea pe care o stingem.

Dacă o iubesc pe Gina, nu ştiu. Mă îndoiesc mult. N-aş face nici un sacrificiu pentru ea. Nu ştiu dacă pot iubi. Pot dori şi mă pot căuta în alți oameni, pot asculta ecoul, pot cere o oglindă, pot căuta plăcerea, şi toate acestea pot arăta ca dragostea.

Noi rătăcim amândoi, tu şi eu, în acelaşi labirint, în labirintul sentimentelor noastre, prea puțin împlinite în această lume rea, iar fiecare, în felul său, se răzbună pe lumea asta urâtă. Dar vrem fiecare ca visele celuilalt să trăiască pentru că ştim cât de roşu şi de dulce e vinul viselor.

Clarviziune în ce priveşte sentimentele lor, în ce priveşte „raza de acțiune" şi urmările acțiunilor lor au numai oamenii buni, care cred în viață şi nu fac nici un pas pe care să nu-l poată consimți şi mâine şi poimâine. Eu nu am norocul să mă număr printre ei, şi simt şi acționez asemeni celui care nu crede în mâine şi priveşte fiecare zi ca pe ultima.

Dragă şi zveltă doamnă, încerc fără succes să-mi exprim gândurile. Gândurile exprimate sunt întotdeauna atât de moarte! Să le lăsăm să trăiască! Simt profund şi plin de recunoştință cum mă înțelegi, cum ceva din tine îmi este înrudit. Cum arată aceasta în cartea vieții, dacă sentimentele noastre sunt iubire, desfătare, recunoştință, milă, dacă sunt materne sau copilăreşti, nu ştiu. Uneori, văd fiecare femeie cu ochii unui bătrân desfrânat, alteori, cu ochii unui băiețel. Uneori mă ademeneşte cea mai timidă femeie, alteori, dimpotrivă, cea mai îndrăzneață. Totul e frumos, tot ce am voie să iubesc e frumos, e sfânt, e nesfârşit de bun. De ce, cât timp, cu ce intensitate, nu se poate măsura. Nu te iubesc doar pe tine, asta ştii, nu o iubesc doar pe Gina,

mâine şi poimâine voi vedea alte imagini, voi picta alte imagini. Dar nu voi regreta nici o dragoste pe care am simțit-o, nici o înțelepciune sau prostie pe care am comis-o din cauza ei. Pe tine te iubesc poate, fiindcă mi te asemeni. Pe altele le iubesc pentru că sunt atât de diferite de mine.

E târziu în noapte, luna se află deasupra lui Monte Salute. Cum râde viața, cum râde moartea!

Aruncă scrisoarea asta prostească în foc şi aruncă-l în foc şi pe

al tău Klingsor.

MUZICA DECLINULUI

Ultima zi de iulie venise, luna preferată a lui Klingsor; marea sărbătoare a lui Li Tai Pe se ofilise, nu se mai întorcea, floarea soarelui, în grădină, oferea auriul ei cerului albastru. Împreună cu fidelul Thu Fu, Klingsor colindă în aceste zile o regiune pe care o iubea: suburbii arse de soare, străzi prăfuite sub bolţi înalte, colibe vopsite în roşu şi oranj pe ţărmul nisipos, camioane şi cheiuri de încărcare pentru vapoare, lungi ziduri violete, lume săracă şi colorată. În seara acestei zile el stătea la marginea unei suburbii în praf şi picta corturile şi căruţele colorate ale unui carusel; la marginea străzii, pe pajiştea goală, pârjolită, stătea ghemuit, absorbit de culorile aprinse ale corturilor. Se agăţa puternic de liliachiul spălăcit al unei borduri de cort, de amestecul vesel, în verde şi roşu, al căruţelor cu coviltir, de schelele vopsite în alb şi albastru. Înverşunat, scormonea în cadmiu, dezlănţuit în dulce-răcorosul cobalt, trase dungile scurse de lac de pe cerul galben şi verde. Încă o oră, oh, chiar mai puţin şi gata, vine noaptea şi mâine începe deja august, luna arzătoare, de febră, care aduce atâta frică de moarte şi nelinişte în paharele sale fierbinţi. Coasa era de-acum ascuţită, zilele se micşorau, moartea râdea ascunsă în frunzişul maroniu. Hai, cadmiule, sună limpede şi cântă! Făleşte-te, arzător lac roşu! Râzi strident, galben de lămâie! Vino-ncoace, albastru adânc al depărtării! Aproape de inima mea, voi copaci verzi şi estompaţi! Cât de obosiţi sunteţi, cum lăsaţi să cadă crengi supuse, pioase! Eu vă sorb, minunate apariţii! Vă dau iluzia duratei şi nemuririi, eu, cel mai efemer, mai necredincios, mai trist, care suferă mai mult decât voi toţi de frica de moarte.

Iulie a ars, august va arde repede, deodată, din frunzişul galben al dimineții înrourate ne va înfiora marea fantomă. Pe negândite, noiembrie va mătura peste pădure, pe negândite, marea fantomă are să râdă, are să ne îngheţe inima; deodată carnea noastră dragă şi rozie se va desprinde de pe oase, în pustiu va urla şacalul, vulturii negri vor îngâna răguşit blestematul lor cântec. O foaie blestemată a marelui oraş va reproduce imaginea mea şi dedesubt va scrie: „Excelent pictor expresionist, mare colorist, a murit pe şaisprezece ale acestei luni".

Plin de ură, trase o dâră de albastru de Prusia printre verzile căruțe țigăneşti. Plin de îndârjire, accentuă dunga de crom peste margini. Plin de amărăciune adâncă, puse cinabru într-o pată palidă, distruse albul ce parcă cerşea, luptă sângerând pentru dăinuire, strigă verde-deschis şi galben-napolitan, spre Dumnezeul neînduplecat. Suspinând, aruncă mai mult albastru în verdele fad al prafului, rugător, aprinse lumini mai arzătoare pe cerul de seară. Mica paletă plină de culori pure, neamestecate, cu intensa ei luminozitate, era consolarea sa, turnul său, arsenalul său, cartea sa de rugăciune, tunul din care trăgea după moartea cea rea. Purpuriul era negarea morții, cinabrul era batjocorirea putreziciunii. Arsenalul său era bun, mica lui trupă vitează se înfățişa strălucind, împuşcăturile rapide ale tunului său răsunau impresionant. Dar ce folos, toată canonada era zadarnică, deşi dădea atât de bine, însemna fericire şi consolare, era încă viață, era încă triumf.

Thu Fu plecase să viziteze un prieten, care locuia în cetatea lui vrăjită, acolo, între fabrică şi rampa de încărcare. Acum venise şi-l aduse cu el pe astrologul armean.

Klingsor, cu tabloul odată isprăvit, respiră adânc când văzu lângă el cele două chipuri, părul blond, blajin al lui Thu Fu, barba neagră şi gura zâmbitoare, cu dinți albi, a magicianului. Şi cu ei veni şi umbra cea lungă, cea întunecată, cu ochii vârâți în orbite. Fii bine venită şi tu, umbră, băiete dragă.

— Ştii ce zi e azi? îl întrebă Klingsor pe prietenul lui.
— Cea din urmă zi din iulie, ştiu.
— Am făcut azi un horoscop, zise armeanul, şi am văzut că această seară îmi va aduce ceva. Saturn se înfăţişează sinistru,
Marte e nebun. Jupiter domină. Li Tai Pe, nu sunteţi un copil al lui iulie?
— Sunt născut pe doi iulie.
— Mi-am închipuit eu. Stelele dumneavoastră se prezintă confuz, prietene, doar dumneavoastră înşivă le puteţi tălmăci. Rodnicia vă înconjoară ca un nor care stă să plesnească. Ciudat se înfăţişează stelele dumneavoastră, Klingsor, cred că simţiţi.
Li îşi adună sculele. Stinsă era lumea pe care o pictase, stins era cerul galben şi verde, înecat steagul albastru-deschis, ucis şi ofilit frumosul galben. El însuşi era înfometat şi însetat, gâtlejul îi atârna plin de praf.
— Prieteni, zise el din inimă, să rămânem în seara aceasta împreună. Nu vom mai fi laolaltă, noi, toţi patru, nu citesc asta din stele, dar îmi stă scris în inimă. Luna mea de iulie a trecut, ultimele ei ore scânteiază întunecat, în adâncuri cheamă marea mamă. Niciodată nu a fost lumea aşa de frumoasă, niciodată nu a fost vreo pictură de-a mea aşa de frumoasă, fulgerul zvâcneşte, se cântă muzica declinului. Să cântăm şi noi pe această muzică, dulce, fricoasă, să rămânem aici împreună, să bem vin şi să mâncăm pâine.
Lângă carusel, al cărui cort fusese tocmai acoperit şi pregătit pentru seară, erau nişte mese sub copaci; o slujnică şchioapă mergea de colo-colo, un mic han se zărea în umbră. Poposiră aici şi se aşezară la masa de scânduri, li se aduse pâine şi vin în cupe de lut, printre copaci sclipeau lumini, dincolo începu să răsune orga caruselului, care îşi revărsa muzica sacadată, stridentă în aerul serii.
— Trei sute de pahare vreau să golesc azi, strigă Li Tai Pe şi ciocni cu umbra sa. Te salut, umbră, neclintit soldat de plumb! Vă salut, prieteni! Vă salut, lumini electrice, arcuri de

lumină şi paiete sclipitoare ale caruselului! Oh, de-ar fi aici Louis, pasărea fugară! Poate că ne-a luat-o înainte în cer. Sau poate că vine mâine iar, bătrânul şacal, şi nu ne mai găseşte şi râde şi plantează catarge de steaguri şi arcuri de lumină pe mormântul nostru.

Tăcut, magicianul merse şi aduse vin nou, dinții albi îi zâmbeau în gura roşie.

— Melancolia, zise el aruncând o privire spre Klingsor, este un lucru pe care n-ar trebui să-l duci cu tine. E atât de uşor – e lucru de-o oră, o oră scurtă, intensă, cu dinții strânşi, apoi ai terminat cu melancolia pentru totdeauna.

Klingsor se uită atent la gura sa, la dinții de un alb-clar care, odată, într-o oră licărindă, sugrumaseră şi muşcaseră de moarte melancolia. Ar fi şi el în stare să facă ceea ce făcuse cititorul în stele? Oh, scurtă, dulce privire în grădini îndepărtate: Viață fără frică, viață fără melancolie! Ştia că, pentru el, aceste grădini sunt de neatins. Ştia, lui îi era altceva scris, pe el altfel îl privea Saturn, alte melodii voia să cânte Dumnezeu pe coardele sale.

— Fiecare are stelele sale, zise Klingsor încet, fiecare are credința sa. Eu cred doar într-un lucru, în declin. Mergem cu carul deasupra unei prăpăstii, iar caii s-au speriat. Ne aflăm în declin, noi toți, trebuie să murim, trebuie să ne naştem din nou, marea cotitură a venit pentru noi. Peste tot e la fel: războiul cel mare, marea schimbare în artă, marea prăbuşire a statelor Occidentului. La noi în bătrâna Europă a murit tot ce era bun şi ne aparținea; frumoasa noastră rațiune a devenit nebunie, banii noştri sunt hârtie, maşinile noastre nu mai pot decât să împuşte şi să explodeze, arta noastră e sinucidere. Ne ducem, prieteni, aşa ne e scris, acordul Tsing Tse este dat.

Armeanul turnă vin.

— Cum vreți, zise el. Se poate spune da şi se poate spune nu, ca într-un joc de copii. Declinul este ceva ce nu există. Ca să existe declin sau înălțare, ar trebui să existe jos şi sus. Jos şi sus însă nu există, acestea trăiesc doar în creierul omului,

în țara amăgirilor. Toate contrastele sunt amăgiri: alb şi negru e amăgire, moarte şi viață e amăgire, bine şi rău este amăgire. Este lucru de o oră, o oră fierbinte, cu dinții strânşi, şi apoi ai învins imperiul amăgirilor.

Klingsor ascultă această voce bună.

— Eu vorbesc de noi, răspunse el, vorbesc de Europa, de bătrâna noastră Europă, care timp de două mii de ani s-a crezut creierul lumii. Decade. Crezi că nu te cunosc, magicianule? Eşti un trimis al Estului, un sol pentru mine, poate un spion, poate

un căpitan deghizat. Tu eşti aici, pentru că aici începe sfârşitul, pentru că aici adulmeci declinul. Dar noi decădem cu plăcere, murim cu plăcere, noi nu ne apărăm.

— Poți de asemenea spune: noi renaştem cu plăcere, râse asiaticul. Ție ți se pare declin, mie poate mi se pare naştere. Ambele sunt amăgiri. Omul care crede în pământ ca în nemişcatul disc de sub cer, acela vede declinul, acela crede în declin şi în înălțare – şi toți, aproape toți oamenii cred în nemişcatul disc! Stelele înseşi nu cunosc sus sau jos.

— N-au apus până şi stelele? strigă Thu Fu.

— Doar pentru noi, pentru ochii noştri.

El umplu cănile, mereu le umplea, mereu era serviabil şi zâmbea. Se depărtă cu ulciorul gol pentru a aduce din nou vin. Acordurile caruselului răsunau puternic.

— Să mergem dincolo, e atât de frumos, zise Thu Fu şi merseră, se opriră în fața barierei pictate, priviră caruselul învârtindu-se furios şi strălucirea orbitoare a paietelor şi oglinzilor, o sută de copii cu ochi lacomi privind splendoarea. Pentru o clipă, Klingsor râse simțind adânc caracterul primar şi negroid al acestei maşini care se învârtea întruna, al acestei muzici mecanice, al acestor culori şi imagini stridente, sălbatice, al acestor oglinzi şi coloane împodobite prostesc; totul avea trăsături de vraci şi de şaman, de vrajă şi de străvechi capcane de şobolani, şi întreaga strălucire pustie nu era în fond nimic altceva decât licărirea ademenitoare a

lamelei de tablă, cu care pescarul înşală peştişorul ca să-l tragă la mal.

Toți copiii trebuiau să urce în carusel. Thu Fu le dădu bani tuturor, umbra îi invită pe toți. Copiii stăteau ca un ciorchine în jurul celui care dăruia, se agățau, implorau, mulțumeau. Unei fete frumoase, blondă, de doisprezece ani îi dădură bani cu toții, ea se plimbă cu caruselul de fiecare dată. În strălucirea luminilor flutura grațios fusta scurtă în jurul picioarelor ei frumoase, băiețeşti. Un băiat plângea. Alți băieți se încăieraseră. Pocnete de timpane umpleau acordurile orgii, turnau foc în ritm şi opium în vin. Cei patru zăboviră mult în această învălmăşeală.

Se aşezară apoi din nou sub copac; armeanul turnă iar vin în căni, zgândărind declinul. Zâmbea senin.

— Trei sute de pahare să golim azi, cânta Klingsor, căpățâna sa avea o culoare galbenă, iar râsul îi răsuna puternic; melancolia îngenunchea, ca un uriaş, inima lui înfiorată. Ciocni, preamări declinul, dorința de moarte, acordul Tsing Tse. Vuind răsunau acordurile caruselului. Dar înlăuntru, în inimă, era frică, inima nu voia să moară, inima ura moartea.

Deodată, răsună o a doua muzică, furios, în noapte, strident, arzător, venind dinspre casă. La parter, lângă şemineu, a cărui cornişă era plină de sticle cu vin, frumos ordonate, izbucni brusc un pian mecanic. O mitralieră sălbatică, batjocoritoare, grăbită. Durerea urla din sunetele dezacordate, ritmul zdrobea cu valțul de aburi disonanțele suspinânde. Era lume, lumină, larmă, băieții dansau, la fel şi fetele, şi servitoarea şchioapă, şi Thu Fu. El dansase cu fetița blondă, Klingsor privea, rochița ei uşoară de vară flutura grațios în jurul picioarelor frumoase, subțiri, fața lui Thu Fu zâmbea prietenos, plină de iubire. În colțul şemineului şedeau ceilalți, veniți din grădină, aproape de muzică, în mijlocul zgomotului. Klingsor vedea sunete, auzea culori. Magicianul luă sticla de pe şemineu, o desfăcu, turnă. Zâmbetul îi lumina chipul măsliniu şi înțelept. Muzica bubuia îngrozitor în sala

joasă. În rândul vechilor sticle de pe şemineu armeanul deschise încet o breşă, precum un jefuitor de temple furând de pe altar potir după potir.

— Eşti un mare artist, îi şopti cititorul în stele lui Klingsor în timp ce îi umplea cana. Eşti unul dintre cei mai mari artişti ai acestor timpuri. Ai dreptul să te numeşti Li Tai Pe. Dar eşti, Li Tai, eşti un biet om hăituit, îndurerat şi înfricoşat. Ai dat tonul muzicii declinului, şezi cântând în casa-ți arzândă, pe care tu însuți ai aprins-o, şi nu te simți bine aşa, Li Tai Pe, chiar dacă goleşti în fiecare zi trei sute de pahare şi ciocneşti cu luna. Nu te simți bine aşa, te simți foarte rău, cântăreț al declinului, nu vrei să te opreşti? Nu vrei să trăieşti? Nu vrei să dăinuieşti mai departe?

Klingsor bău şi şopti cu vocea sa un pic răguşită:

— Se poate întoarce destinul? Există libertatea voinței? Poți tu, cititor în stele, să-mi dirijezi altfel stelele?

— Nu le pot dirija, ci doar tălmăci. Doar tu singur te poți dirija. Există libertatea voinței: se cheamă magie.

— De ce să practic magia, când pot practica arta? Nu e şi arta la fel de bună?

— Totul e bun. Nimic nu e bun. Magia înlătură amăgirile. Magia înlătură chiar şi cea mai cumplită amăgire, pe care o numim timp.

— N-o face şi arta?

— Încearcă. Iulie al tău, pe care l-ai pictat, pe care-l ai în mapă, ți-e de-ajuns? Ai oprit astfel timpul? Nu-ți mai e frică de toamnă, de iarnă?

Klingsor oftă şi tăcu, bău, îi umplu magicianului cana. Pianul mecanic răsuna dement, dezlănțuit, printre dansatori plutea angelic chipul lui Thu Fu. Iulie se sfârşise.

Klingsor se juca cu sticlele goale de pe masă, le aşeză în cerc.

— Acestea sunt tunurile noastre, strigă el, cu aceste tunuri împuşcăm timpul, moartea, mizeria. Şi cu culori am tras după moarte, cu verdele focos, cu cinabrul tunător, cu dulcele lac de geraniu. De multe ori am nimerit-o în țeastă,

alb şi albastru i-am tras în ochi. De multe ori am pus-o pe fugă. Şi am s-o mai întâlnesc, o să înving, o s-o pălesc. Ia uitaţi-vă la armean, iar deschide o sticlă veche, iar soarele verii ne năvăleşte în sânge. Şi armeanul ne ajută să tragem în moarte. Nici armeanul nu cunoaşte altă armă contra morţii.

Magicianul rupse pâine şi mâncă.

— Împotriva morţii nu am nevoie de armă, deoarece nu există moarte. Dar există altceva: frica de moarte. Aceasta poate fi vindecată, împotriva ei există o armă. E lucru de o oră, să învingi frica. Dar Li Tai Pe nu vrea. Li iubeşte moartea, îşi iubeşte frica de moarte, melancolia, mizeria, doar frica l-a învăţat toate acestea, tot ce ştie şi pentru care îl iubim.

Ciocni batjocoritor, dinţii îi sclipiră, faţa îi deveni din ce în ce mai senină, durerea îi părea străină. Nimeni nu răspundea. Klingsor trase cu tunul de vin contra morţii. Mare stătea moartea în faţa uşii deschise a sălii, îndesată cu oameni, vin şi muzică şi dans. Mare stătea moartea în faţa uşilor, scutura uşor salcâmul cel negru, întunecată stătea în grădină la pândă. Totul afară era moarte, plin de moarte, doar aici, în zgomotoasa sală îngustă, se mai lupta, se mai lupta încă îndârjit şi vitejeşte contra negrului asediator, care rânjea, atât de aproape, prin fereastră.

Magicianul privi batjocoritor peste masă, umplu cu dispreţ cănile. Multe căni spărsese Klingsor deja, şi îi adusese altele noi. Şi armeanul băuse mult, dar se ţinea drept ca şi Klingsor.

— Să bem Li, şopti el ironic. Tu iubeşti moartea. Nu spuneai aşa, sau m-am înşelat – sau m-ai înşelat şi te-ai înşelat şi pe tine până la urmă? Să bem, Li, să ne stingem!

Furia îl străbătu pe Klingsor. Se ridică, drept şi înalt, bătrânul şoim cu capul ascuţit, scuipă în vin, izbi cana plină de pământ. Până departe stropi vinul roşu în sală, prietenii se făcură albi, oamenii străini râdeau.

Tăcând, magicianul luă zâmbind o altă cană, o umplu zâmbind, i-o oferi zâmbind lui Li Tai. Atunci Li zâmbi, zâmbi

şi el. Pe fața lui contorsionată zâmbetul apăru ca lumina lunii.

— Copii, strigă el, lăsați-l pe străin să vorbească! Ştie multe, bătrâna vulpe, vine dintr-o vizuină adâncă, ascunsă. Ştie multe, dar nu ne înțelege pe noi. E prea bătrân, pentru a înțelege copiii. E prea înțelept, pentru a înțelege nebunii. Noi, noi muritorii ştim mai multe despre moarte decât el. Noi suntem oameni, nu stele. Priviți-mi mâna, care ține o ulcică albastră cu vin! Ea poate multe, această mână, această mână măslinie. A pictat cu multe pensule, a scos atâtea bucăți de lume din întuneric şi le-a pus în fața ochilor omeneşti. Această mână măslinie a mângâiat multe femei sub bărbie şi a sedus multe fete, mult a fost sărutată, lacrimi au căzut pe ea. Thu Fu i-a închinat o poezie. Această iubită mână, prieteni, va fi curând plină de pământ şi de viermi, nici unul din voi n-are s-o mai atingă. Ei bine, tocmai de aceea îmi iubesc mâna, îmi iubesc ochii, îmi iubesc pântecul alb delicat, le iubesc cu regret şi batjocură şi cu mare gingăşie, căci toate se vor ofili cât de curând şi vor putrezi. Umbră, tu, prieten întunecat, vechi soldat de plumb pe mormântul lui Andersen, şi ție-ți merge la fel, băiete dragă! Ciocniți cu mine, să trăiască dragele noastre mațe şi mădulare!

Ciocniră, umbra zâmbea întunecat din găvanele adânci ale ochilor – dar, dintr-o dată, trecu ceva prin sală, ca un vânt, ca un spirit. Amuțise, pe neaşteptate, muzica, parcă stinsă; dispărură dansatorii, înghițiți de noapte, iar jumătate din lumini pieiră. Klingsor privi uşile negre. Afară era moartea. O vedea. O mirosea. Ca picăturile de ploaie în praful străzii, aşa mirosea moartea.

Atunci Li împinse cana de lângă el, îndepărtă scaunul şi ieşi încet din sală, în grădina întunecată şi mai departe, în întuneric, cu fulgerele deasupra capului, singur. Grea îi zăcea inima în piept, ca o piatră de mormânt.

SEARA DE AUGUST

La căderea serii, Klingsor sosi foarte obosit – pictase toată după-amiaza în soare şi vânt în apropiere de Manuzzo şi Veglia –, în pădurea de deasupra Vegliei, într-un *canvetto* mic şi adormit. Izbuti să cheme o bătrână hangiță, care îi aduse o cană de lut plină cu vin. Klingsor se aşeză pe un butuc de nuc în fața uşii şi-şi despachetă rucsacul în care mai găsi o bucată de brânză şi câteva prune pe care le mâncă de cină. Bătrâna stătu cu el, albă, încovoiată şi ştirbă, şi îi povesti, mişcându-şi gâtul plin de riduri, rotindu-şi ochii bătrâni şi încețoşați, despre viața cătunului şi a familiei ei, despre război, despre scumpire şi despre starea holdelor, despre vin şi lapte şi despre cât costă toate acestea, despre nepoți morți şi despre fii emigrați. Toate perioadele vieții şi constelațiile acestei mărunte vieți țărăneşti se înfățişau clar şi prietenos, în frumusețea lor aspră şi sărăcăcioasă, pline de bucurie şi grijă, pline de frică şi viață. Klingsor mânca, bea, se odihnea, asculta, întreba despre copii şi vite, despre pastori şi episcopi, lăuda cu prietenie vinul sărăcăcios, îi întinse bătrânei ultima prună, îi dădu mâna, urându-i noapte bună şi urcă încet, sprijinindu-se în baston şi îngreunat de sac, prin pădurea luminoasă, în susul muntelui, spre adăpostul de noapte.

Era ora târzie, de aur, a zilei. Lumina încă licărea peste tot, dar luna prindea deja strălucire, şi primii lilieci înotau în aerul verde, licărind. O margine a pădurii se vedea domoală în ultimele raze de lumină; trunchiuri luminoase de castani ce străjuiau umbra neagră. O cabană galbenă radia încet lumina acumulată peste zi, strălucind fin ca un topaz galben. Trandafiriu şi violet lunecau micile cărări prin câmpii, vii şi pădure. Ici şi colo se ițea deja câte o ramură galbenă de salcâm, cerul spre apus strălucea auriu şi verde deasupra munților albastru-catifelați.

Oh, acum să mai poată lucra, în ultimul sfert de oră vrăjit al zilei coapte de vară, care nu se mai întoarce niciodată! Ce

nespus de frumos era totul acum, cât de liniştit, de bun şi de generos, cât de plin de Dumnezeu!

Klingsor se aşează în iarba răcoroasă, căută mecanic creionul şi lăsă zâmbind mâna să-i cadă. Era mort de oboseală. Degetele sale pipăiau iarba uscată, pământul uscat, afânat. Încă puțin, şi jocul acesta drag, tulburător, se va sfârşi! Încă puțin şi mâna şi gura şi ochii aceştia vor fi plini de țărână! Thu Fu îi trimisese zilele acestea o poezie, pe care şi-o aminti şi o spuse încet:

Din copacul vieții-mi cade
frunză după frunză.
Oh, lume beată de culori,
Cum mă saturi,
Cum mă saturi şi mă oboseşti,
Cum mă-mbeți!
Ce azi sclipeşte încă
se stinge în curând.
Curând răsuna-va vântul
Peste brunul meu mormânt,
Deasupra pruncului
S-apleacă mama.
Ochii ei vreau să-i revăd,
Privirea ei e steaua mea,
Restul poate să dispară,
Totul moare, totul moare cu plăcere.
Doar eterna mamă rămâne,
De la care am venit,
Degetul ei jucăuş înscrie
În văzduh ale noastre nume.

Era bine aşa. Câte vieți mai avea Klingsor din cele zece ale sale? Trei? Două? Oricum, mai era încă mai mult de una, mai mult decât o viață cuminte, obişnuită şi burgheză. Şi multe făcuse el, multe văzuse, multă hârtie şi pânză pictase, în multe inimi stârnise ura şi iubirea, adusese multă supărare

în artă şi viață şi vânt proaspăt în lume. Multe femei iubise, multe tradiții şi sanctuare distrusese, multe lucruri noi îndrăznise. Multe pahare pline golise, multe zile şi nopți înstelate inspirase, mulți sori îl arseseră, în multe ape se scăldase. Acum era aici, în Italia sau India sau China, vântul de vară izbea capricios în coroanele castanilor, lumea era bună şi desăvârşită. Îi era totuna dacă mai picta o sută de imagini sau zece, dacă mai trăia douăzeci de veri sau numai una. Era obosit, obosit. Totul moare, totul moare cu plăcere. Bunul Thu Fu!

Era timpul să plece acasă. Se va clătina în cameră întâmpinat de vântul care pătrunde prin uşa balconului. Va aprinde lumina şi îşi va desface schițele. Interiorul pădurii cu mult galben de crom şi verde de China era poate bun, are să iasă odată o pictură. Deci, să-i dăm drumul, e timpul!

Rămase totuşi locului. Vântul i se juca în păr, îi umfla jacheta de pânză pătată, zâmbet şi durere pulsau în inima înserată. Blând şi moale sufla vântul, blânzi şi fără zgomot zburau amețiți liliecii în cerul şters. Totul moare, totul moare cu plăcere. Doar eterna mamă rămâne.

Putea dormi şi aici, cel puțin o oră, era cald. Îşi puse capul pe raniță şi privi cerul. Ce frumoasă e lumea, cum mă satură şi mă oboseşte!

Se auziră venind paşi în josul muntelui, puternici, pe tălpi de lemn. Printre ferigi şi grozame apăru o siluetă, o femeie, culorile hainelor ei deja nu se mai distingeau. Se apropie cu pas sănătos, ritmic. Klingsor se ridică şi strigă bună-seara. Femeia se sperie puțin şi se opri o clipă. El o privi în față. O cunoştea, dar nu ştia de unde. Era drăguță şi oacheşă. Dinții frumoşi, puternici, îi străluceau.

— Aici! strigă el şi îi întinse mâna. Simțea că îl leagă ceva de această femeie, vreo amintire neînsemnată. Ne cunoaştem cumva?

— *Madonna!* Sunteți pictorul din Castagnetta! M-ați recunoscut?

Da, acum ştia. Era o țărancă din valea Tavernei, la ea acasă pictase odată, în trecutul atât de adânc umbrit şi confuz al acestei veri, câteva ore, scosese apă din fântâna ei, ațipise un ceas în umbra smochinului, iar la urmă băuse un pahar cu vin şi primise de la ea un sărut.

— Nu v-ați mai întors, se plânse ea. Doar mi-ați promis.

Îndrăzneală şi provocare răsunau în vocea ei adâncă. Klingsor se trezi la viață.

— *Ecco,* cu atât mai bine, că ai venit la mine! Ce noroc am! Tocmai acum când eram aşa singur şi trist!

— Trist? Nu mă duceți de nas, domnule, sunteți un şugubăț, nu cred nici un cuvânt de-al dumneavoastră. Iaca, eu trebuie să merg mai departe.

— Oh, atunci te însoțesc.

— Nu e în drumul dumneavoastră şi nici nu e nevoie. Ce mi se poate întâmpla?

— Ție nimic, dar mie, da. Cât de uşor ar putea să vină unul şi să-ți placă şi să meargă cu tine şi să-ți sărute gura dulce, gâtul şi pieptul tău frumos, altul decât mine. Nu, nu se poate.

Îşi trecu mâna în jurul gâtului ei şi nu-i mai dădu drumul.

— Stea, micuța mea! Comoară! Mica mea prună dulce! Muşcă-mă, altfel te mănânc.

O sărută, ea se trase râzând înapoi, cedă gurii puternice, deschise, printre împotriviri şi contraziceri, îi înapoie sărutul, dădu din cap, râse, încercă să se elibereze. O ținea strâns, gura lui pe a ei, mâna lui pe pieptul ei, adulmecând părul femeii, care mirosea ca vara, a fân, a grozamă, a ferigă şi mure. Respirând adânc o clipă, dădu capul pe spate şi văzu pe cer licărind prima stea, mică, albă. Femeia tăcu, fața îi deveni serioasă, suspină, îşi puse mâna pe a lui şi o apăsă şi mai tare pe pieptul ei. El se aplecă delicat, o luă de după îndoitura genunchilor, care nu se împotriviră, şi o culcă în iarbă.

— Mă iubeşti? întrebă ea ca o fetiță. *Povera me!*

Băură paharul, vântul sufla în părul ei şi-i tăia respiraţia.

Înainte să-şi ia rămas bun, el căută în raniţă, în buzunarele hainei, să vadă dacă n-are nimic să-i dăruiască. Găsi o mică tabacheră de argint, încă pe jumătate plină cu tutun, o goli şi i-o dărui.

— Nu, nu e nici un cadou, cu siguranţă! promise el. Doar o amintire, ca să nu mă uiţi.

— Nu te uit, zise ea. Şi Te mai întorci?

El deveni trist. O sărută uşor pe ambii ochi.

— Mă mai întorc, zise el.

Mai ascultă un timp, stând nemişcat, paşii ei pe tălpile de lemn răsunând în josul muntelui, peste câmpie, prin pădure, pe pământ, pe stâncă, pe frunze, pe rădăcini. Acum plecase. Neagră era pădurea noaptea, vântul sufla cald peste pământul stins. Ceva, poate o ciupercă, poate o ferigă veştejită, mirosea ascuţit şi amar a toamnă.

Klingsor nu se putea hotărî să se îndrepte spre acasă. De ce să urce muntele, de ce să se întoarcă în cameră la toate picturile sale? Se întinse în iarbă şi privi stelele, adormi în sfârşit şi dormi până îl trezi în noapte un urlet de animal sau o adiere de vânt şi rouă răcoroasă. Urcă apoi la Castagnetta, şi găsi casa, uşa, camera, pline de scrisori şi flori. Fuseseră prietenii în vizită.

Oricât era de obosit, îşi despachetă lucrurile în miezul nopţii, după vechiul obicei, îşi contemplă la lumina lămpii schiţele de peste zi. Interiorul pădurii era frumos. În umbra străpunsă de lumină, buruienile şi pietrele străluceau rece şi ademenitor ca nestematele. Era bine că lucrase doar cu galben de crom, oranj şi albastru şi că lăsase deoparte verdele de cinabru. Privi îndelung foaia.

Dar la ce? La ce bun, toate foile pline de culoare? La ce bun, toată osteneala, toată sudoarea, toată pofta nebună de creaţie? Există oare izbăvire? Există oare linişte? Există oare pace?

Aproape epuizat, pe jumătate dezbrăcat, se lăsă pe pat, stinse lumina, încercă să adoarmă şi îngână încet versurile lui

Thu Fu:

Curând răsuna-va vântul
peste brunul meu mormânt.

KLINGSOR ÎI SCRIE LUI LOUIS CEL GROAZNIC

Caro Luigi! E mult de când nu ți-am mai auzit vocea. Mai trăieşti încă în lumină? Sau îți roade deja vulturul oasele?

Ai scormonit vreodată cu o andrea într-un ceas de perete oprit? Eu am făcut-o, o dată, şi am simțit cum diavolul a trecut brusc prin maşinărie şi am simțit cum timpul s-a scurs, acele au luat-o la goană, făcând înconjurul cadranului, învârtindu-se nebuneşte cu un zgomot sinistru, *prestissimo,* până când totul s-a întrerupt deodată, iar ceasul şi-a dat duhul. Exact aşa este acum la noi: luna şi soarele se fugăresc ca apucați pe bolta cerului, zilele gonesc, timpul se scurge ca prin gaura unui sac. Să sperăm că şi sfârşitul va fi brusc şi că această lume beată se va stinge, în loc să cadă din nou într-un tempo burghez.

Peste zi sunt prea ocupat ca să pot gândi ceva (ce ciudat sună până la urmă, dacă zici cu glas tare o asemenea, aşa-numită propoziție, ca să pot gândi ceva)! Seara însă îmi lipseşti deseori. Atunci zac de cele mai multe ori în pădure, într-una din multele pivnițe şi beau îndrăgitul vin roşu care, din păcate, de cele mai multe ori nu e bun, dar te ajută să-ți duci viața şi provoacă somnul. De câteva ori chiar am adormit la masă în *grotto* şi am dovedit, spre hazul băştinaşilor, că neurastenia mea nu e chiar atât de gravă. Uneori, sunt însoțit de prieteni şi fete, şi ne jucăm cu degetele în moliciunea formelor femeieşti şi se discută despre pălării, despre pantofi şi despre artă. Câteodată, se întâmplă să atingem o temperatură plăcută, atunci strigăm şi râdem toată noaptea, şi oamenii se bucură să vadă că Klingsor e de-al lor şi e aşa

de vesel. Este aici o femeie foarte drăguță, care întreabă insistent de tine, de fiecare dată când o văd.

Arta pe care o practicăm amândoi, cum ar zice un profesor, se foloseşte încă prea mult de obiect (ar fi frumos de reprezentat ca un rebus). Continuăm să pictăm, deşi cu o mână ceva mai liberă şi destul de iritantă pentru burghez, obiectele realității: oameni, copaci, iarmaroace, căi ferate, peisaje. În acest fel ne supunem şi unei alte convenții. Reale sunt pentru burghez lucrurile percepute şi descrise asemănător de toți sau de cât mai mulți. Am de gând, imediat ce a trecut această vară, să pictez, cel puțin o vreme, doar fantezii, adică vise. Voi proceda, parțial, după gustul tău. Într-un fel extraordinar de vesel şi surprinzător, ceva ca în poveştile lui Collofino, vânătorul de iepuri de la domul din Köln. Chiar dacă simt şi eu că s-a subțiat pământul de sub mine şi chiar dacă, de fapt, nu mai sunt atât de ahtiat după alt viitor şi după alte fapte, aş dori să-i mai trimit acestei lumi câteva rachete puternice să-i stea în gât. Un negustor de picturi mi-a scris de curând cu admirație, cum că retrăiesc o a doua tinerețe în lucrările mele cele mai noi. Ceva e adevărat aici. De pictat am început cu adevărat abia în acest an, mi se pare. Dar este mai puțin primăvară ce trăiesc eu acum şi mai degrabă explozie. Surprinzător, cât de multă dinamită e în mine, dar dinamita nu prea arde cu flacără mică.

Dragă Louis, deseori m-am bucurat în linişte că noi, doi bătrâni singuratici, suntem de fapt uimitor de neruşinați şi mai degrabă ne dăm unul altuia cu paharele în cap decât să ne arătăm reciproc sentimentele. Aşa să rămână, arici bătrân!

Am sărbătorit zilele acestea în acel *grotto* din Barengo cu pâine şi vin. Cântecul nostru răsuna minunat în pădurea înaltă, la miez de noapte, ehei, vechile cântări romane! Ai nevoie de atât de puțin pentru a fi fericit când îmbătrâneşti şi încep să-ți înghețe picioarele: opt până la zece ore de muncă pe zi, un litru de vin de Piemont, un sfert de kilogram de pâine, o Virginia, vreo două prietene şi, în orice caz, căldură şi

vreme bună. Astea le avem, soarele funcționează minunat, craniul îmi este ars ca al unei mumii.

Uneori, am senzația că viața şi munca mea de-abia încep, dar alteori mi se pare că am lucrat din greu optzeci de ani şi că aş avea dreptul, în sfârşit, la linişte şi odihnă. Fiecare ajunge până la urmă la un final, Louis, şi eu, şi tu. Dumnezeu ştie ce-ți scriu eu aici, se vede că nu prea mă simt bine. Ipohondria, mă dor tare ochii şi câteodată mă urmăreşte amintirea unui tratat despre desprinderea retinei, pe care l-am citit cu ani în urmă.

Când mă uit în jos prin uşa balconului meu, pe care îl ştii, atunci îmi dau seama că trebuie să mai fim o vreme silitori. Lumea este nespus de frumoasă şi de felurită, îmi răsună zi şi noapte prin această uşă verde, înaltă şi strigă şi reclamă şi mereu ies alergând afară şi-mi rup o bucată, o bucățică minusculă din ea. Ținutul verde de aici a devenit acum, datorită verii uscate, minunat şi luminos şi roşiatic, nu m-aş fi gândit niciodată că voi mai folosi roşul englezesc şi siena. Şi mai am întreaga toamnă în fața, miriştí, culesul viilor, recoltarea porumbului, păduri roşii. Voi participa la toate acestea încă o dată, zi de zi, şi voi mai picta câteva sute de imagini. Apoi însă, aşa simt, voi mai parcurge o dată drumul spre interior şi, cum făceam când eram tânăr, voi picta din amintire şi fantezie, voi face poezii şi voi toarce vise. Şi asta trebuie să fie.

Un mare pictor parizian, căruia un tânăr artist i-a cerut sfaturi, i-a zis: „Tinere, dacă doreşti să devii pictor, atunci nu uita că în primul rând trebuie să mănânci bine. În al doilea rând, digestia este importantă, ai grijă să ieşi în fiecare zi! Şi în al treilea rând, să ai mereu o prietenă drăguță!" Da, s-ar putea spune că aceste începuturi ale artei le-am învățat, aici nu cred să am lipsuri. Dar anul ăsta este blestemat, nici măcar lucrurile simple nu-mi mai ies. Mănânc puțin şi prost, deseori zile întregi doar pâine, am din când în când probleme cu stomacul (este cel mai nefolositor lucru cu care poți avea de-a face!). Şi nu am o adevărată prietenă, ci am de-a face cu

patru, cinci femei, încât mă simt pe cât de flămând pe atât de obosit. Lipseşte ceva în mecanismul ceasului, şi de când am scormonit în el cu andreaua merge într-adevăr din nou, dar repede ca Satana şi huruie atât de nefamiliar! Ce simplă e viaţa când eşti sănătos! Nu ai mai primit încă niciodată o scrisoare aşa de lungă de la mine, poate doar atunci când ne-am certat pe tema paletei. Voi înceta, e aproape ora cinci, frumoasa lumină începe.

Te salută al tău Klingsor

P.S. Îmi amintesc că-ţi plăcea o mică pictură de-a mea, cea mai chinezească din câte am făcut, cu cabana, drumul roşu, cu copacii cu frunze dinţate, în verde Veronese şi cu îndepărtatul oraş de jucărie pe fundal. Nu ţi-o pot trimite acum, nici nu ştiu unde eşti. Dar e a ta, asta aş vrea să-ţi zic în orice caz.

KLINGSOR ÎI TRIMITE PRIETENULUI SĂU THU FU O POEZIE (DIN ZILELE CÂND ÎŞI PICTA AUTOPORTRETUL)

Beat, stau noaptea în pădurea spulberată de vânt,
Toamna a ros crengile şuierânde.
Fără chef, coboară în pivniţă hangiul
Paharul gol să mi-l umple iarăşi cu vin.

Mâine, chiar mâine palida moarte
Îşi va înfige cu sete coasa în roşia-mi carne.
Ştiu, de mult stă la pândă
Fiorosul duşman.

Să-mi bat joc de moarte, de aceea cânt jumătate din noapte.
Îmi gânguresc cântecul beat în pădurea obosită.
Să râd de ameninţarea morţii,
de-aceea cânt, de-aceea beau.

Multe am făcut şi pătimit, rătăcitor pe lungul drum,
Acum stau seara, beau şi-aştept înfricoşat,
Până când secera o să-mi despartă, zvâcnind,
Capul de inima înfiorată.

AUTOPORTRETUL

În primele zile ale lui septembrie, după multe săptămâni de arşiță neobişnuită, au fost câteva zile ploioase. Klingsor îşi picta în aceste zile, în sala cu ferestre înalte ale *palazzo*-ului său din Castagnetta, autoportretul, care se află acum la Frankfurt.

Această pictură înfiorătoare şi totuşi fermecător de frumoasă, ultima lui operă desăvârşită, încheie lucrul din acea vară, încununând o perioadă de activitate nespus de aprinsă şi trepidantă. Mulți au remarcat că oricine îl cunoştea pe Klingsor îl recunoştea imediat şi fără ezitare în această pictură, deşi nici un portret nu se îndepărtase vreodată atât de mult de orice asemănare naturalistă.

Ca toate operele târzii ale lui Klingsor, şi acest autoportret poate fi privit din cele mai diferite unghiuri. Pentru unii, mai ales pentru cei care nu-l cunoşteau pe pictor, tabloul este un concert de culori, un covor de nuanțe minunat potrivite, dând o impresie de noblețe şi linişte, în ciuda policromiei sale. Mulți văd în el o ultimă încercare îndrăzneață, chiar disperată de a se elibera de obiectual, o figură pictată ca un peisaj, părul amintind de frunze şi coajă de copac, găvanele ochilor precum scobituri în stâncă – ei spun că această pictură aminteşte de natură atât cât o creastă muntoasă aminteşte de un chip de om, atât cât o creangă de copac aminteşte de mâini şi picioare, doar de departe, doar ca o pildă. Alții, dimpotrivă, văd în această operă numai obiectualul, chipul lui Klingsor, descompus şi tălmăcit de el însuşi cu o introspecție

psihologică neînduplecată, o uriaşă confesiune, neiertătoare, emoţionantă, înspăimântătoare. Mai sunt apoi alţii, şi printre aceştia cei mai aprigi adversari ai săi, care văd în acest portret doar produsul şi simbolul presupusei nebunii a lui Klingsor. Ei compară capul picturii cu originalul văzut în mod naturalist, cu nişte fotografii, şi găsesc în deformarea şi exagerările formelor, trăsături negroide, degenerate, atavice, animalice. Unii critică şi idolatrismul şi fantasticul acestei picturi, văd în ea o manieră de autodivinizare monocromică, o blasfemie şi autoslăvire, un fel de grandomanie religioasă. Toate aceste maniere de interpretare sunt posibile, şi încă multe altele.

În timpul cât a lucrat la acest tablou, Klingsor nu ieşea decât noaptea, bea vin, mânca doar pâine şi fructe pe care i le aducea hangiţa, rămânea neras şi arăta într-adevăr groaznic, cu ochii adânciţi sub fruntea arsă. Picta şezând şi pe de rost, doar din când în când, aproape numai în pauzele de lucru, se întorcea spre peretele dinspre miazănoapte al odăii, unde se afla oglinda mare, de modă veche, pe care erau desenaţi lujeri de trandafiri, întindea capul înainte, îşi holba ochii şi făcea grimase.

Multe erau feţele pe care le vedea în spatele feţei lui Klingsor din oglinda mare, printre trandafirii stupizi. Pictă multe feţe: feţe de copil, dulci şi uimite, tâmple tinere pline de vis şi văpaie, ochi batjocoritori de beţiv, buzele unui însetat, unui om hăituit, unui suferind, unui nedumerit, unui desfrânat, unui *enfant perdu.* Capul însă şi-l zugrăvi maiestuos şi brutal, ca al unui idol al pădurilor seculare, narcisist, un Iehova gelos, o sperietoare în faţa căreia se sacrifică primii născuţi şi fecioare. Acestea erau câteva din chipurile sale. Alt chip era al celui decăzut, al celui apus, al celui împăcat cu declinul său. Pe ţeastă îi creştea muşchi, dinţii bătrâni stăteau strâmbi în gură, crăpături adânci brăzdau pielea veştejită, iar în crăpături erau bube şi mucegai. Tocmai asta preţuiesc unii prieteni. Ei spun: iată omul, *ecce homo,* omul obosit, lacom, sălbatic, pueril şi

rafinat al acestor timpuri, europeanul murind şi voind să moară, înnobilat de fiecare dorință, apăsat de fiecare povară, însuflețit de conştiința declinului său, pregătit pentru orice progres, gata de orice regres, plin de văpaie şi oboseală, dăruit destinului şi durerii ca morfinomanul otrăvii, însingurat, golit, străvechi, Faust şi Karamazov laolaltă, animal şi înțelept, complet despuiat de ambiție, complet nud, plin de spaimă copilărească de moarte, obosit şi pregătit să moară.

Şi mai departe, mai adânc, în spatele acestor chipuri, dormeau alte chipuri, mai îndepărtate, mai profunde, mai îmbătrânite, primitive, animalice, de plantă, de piatră, ca şi cum ultimul om de pe pământ şi-ar aminti în momentul dinaintea morții, încă o dată, rapid, toate configurațiile trecutului şi începutului său.

În aceste zile turbate, încordate, Klingsor trăia ca un extatic. Noaptea, se umplea puternic de vin şi apoi stătea cu lumânarea în mână, în fața vechii oglinzi, îşi privea fața în sticlă, o față de bețiv zâmbind melancolic. Într-o seară avea o iubită la el, pe divan în atelier, şi în timp ce o strângea în brațe, se uită peste umărul ei în oglindă, şi văzu lângă părul ei despletit figura lui descompusă, plină de desfrâu, dar şi plină de scârbă, cu ochii înroşiți. O chemă din nou, a doua zi, dar femeia se umpluse de groază şi nu mai veni.

Noaptea dormea puțin. Deseori se trezea din vise înfricoşătoare, cu sudoarea pe față, sălbatic şi obosit de viață, şi sărea totuşi imediat în picioare, privea fix în oglinda dulapului, citea peisajul pustiu al acestor trăsături turbate, posomorât, plin de ură sau zâmbind a pagubă. Avu un vis în care se vedea pe sine, schingiuit, bătându-i-se cuie în ochi, smulgându-i-se nasul cu un cârlig. Schiță cu cărbune, pe o copertă de carte care-i era la îndemână, această față chinuită, cu cuie în ochi.. Am găsit ciudata foaie după moartea sa. În accesele de durere, se chircea deasupra spătarului unui scaun, râdea şi striga de durere şi-şi ținea chipul descompus în fața oglinzii, îşi observa trăsăturile, luându-şi în râs propriile lacrimi.

Şi nu doar chipul său, sau cele o mie de chipuri ale sale, le picta în această lucrare, nu doar ochii şi buzele lui, văgăuna îndurerată a gurii, stânca despicată a frunții, mâinile rădăcinoase, degetele cu tremurul lor nervos, inteligența batjocoritoare, moartea din ochi. Mai pictă, în stilul lui încăpățânat, supraaglomerat, concis şi înfiorat, viața, iubirea, credința, deznădejdea sa. Pictă cârduri de femei despuiate, gonite de furtună precum păsările, ofrande pe altarul idolului Klingsor, şi un tânăr cu față de sinucigaş, temple şi păduri îndepărtate, un zeu bătrân şi bărbos, puternic şi prost, un sân de femeie spintecat de un pumnal, fluturi cu ochi pe aripi, iar în fundalul imaginii, la limita haosului, moartea, o fantomă cenuşie care cu o suliță minusculă cât un ac îi ințepa creierul lui Klingsor.

După ce picta ore întregi, îl cuprindea neliniştea, mergea arzând ca o torță, fără să se odihnească, prin camere, uşile fluturau în spatele lui, scotea sticle din dulap, scotea cărți din rafturi, covoare de pe mese, stătea citind pe jos, se apleca respirând adânc pe fereastră, căuta schițe şi fotografii vechi şi umplea podelele şi mesele şi paturile şi scaunele din toate camerele cu hârtii, picturi, cărți şi scrisori. Totul flutura dezordonat, confuz şi trist, când vântul şi ploaia pătrundeau prin fereastră. Îşi găsi multe alte lucruri, portretul de copil, imaginea luminoasă de când avea patru ani, într-un costum alb de vară. De sub părul bălai, aproape albicios, se ivi o față dulce de băiețel. Găsi fotografiile părinților săi şi ale unor iubite din tinerețe. Totul îl preocupa, îl incita, îl încorda, îl chinuia, îl împingea încoace şi încolo, apuca totul şi-l azvârlea din nou, până când se înfiora iarăşi şi stătea pictând mai departe pe tabla de lemn. Trase brazde adânci în prăpastia portretului său, înălță mai trainic templul vieții sale, exprimă mai puternic veşnicia fiecărei existențe, mai înlăcrimat deşertăciunea vieții, mai ironic condamnarea la descompunere. Apoi, sărea din nou în picioare, ca un cerb hăituit şi gonea prin odăile sale. Îl înfiora bucuria şi satisfacția de a crea ca o furtună umedă, jubilândă, până

când durerea îl arunca din nou la podea şi-i arunca în față cioburile vieții şi artei sale. Se ruga în fața picturii lui şi scuipa. Era dement ca orice creator. Dar făcea totul extraordinar de bine în nebunia creației, dădea tot ce trebuia operei sale, infailibil ca un somnambul. Simțea că în această luptă groaznică pentru portretul lui nu se săvârşea doar o soartă şi judecata unuia, ci omenescul, generalul, necesarul. Simțea că avea din nou o misiune, un destin şi toată frica şi goana trecută şi amețeala şi buimăceala fuseseră doar spaimă şi fugă de această misiune. Acum nu mai exista nici spaimă, nici fugă, doar lovitură şi împunsătură, victorie şi declin. El biruia şi cădea, suferea şi râdea, se sfâşia, omora şi murea, năştea şi era născut.

Un pictor francez dori să-l viziteze, hangița îl conduse în anticameră, dezordinea şi mizeria rânjeau din odaia supraâncărcată. Klingsor veni, plin de vopsea pe mâneci, pe față, cenuşiu, neras, alergând cu paşi mari prin cameră. Străinul îi aduse salutări din Paris şi Geneva, îşi exprimă tot respectul. Klingsor mergea încoace şi-ncolo, părea să nu audă. Oaspetele tăcu jenat şi începu să se retragă, atunci Klingsor veni lângă el, îi puse mâna acoperită de vopsea pe umăr, îl privi de aproape în ochi. Mulțumesc, zise el încet, cu greu, mulțumesc, dragă prietene. Eu lucrez, nu pot vorbi. Se vorbeşte prea mult, mereu. Nu fiți supărat pe mine, şi salutați-mi prietenii, spuneți-le că îi iubesc. Şi dispăru din nou în cealaltă cameră.

Pictura terminată o puse, la sfârşitul acestor zile biciuite, în bucătăria goală nefolosită şi închise. N-a arătat-o niciodată. Apoi luă veronal, dormi o zi şi o noapte, după care se spălă, se bărbieri, îşi puse lenjerie şi haine noi, merse în oraş şi cumpără fructe şi țigări spre a le dărui Ginei.

— ––––––––––––––––––––––